

Yavuz DELİBALTA

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü, Kars, Türkiye.

Department of History, Faculty of Arts and
Sciences, Kafkas University, Kars, Türkiye.
yavuzdelibalta69@gmail.com

Karakoyunlu Şah Muhammed'in Bağdat Hâkimiyeti ve Kişiliği (1410-1434)

The Rule of Shah Muhammad Qaraqoyunlu in Baghdad and His Personality (1410-1434)

Öz

Karakoyunlu Kara Yusuf Bey'in en büyük oğlu olan Gıyâseddin Şah Muhammed'in tarihî rolü, 1410 yılında Sultan Ahmed Celâyir'in mağlup edilmesi üzerine Bağdat idaresinin kendisine tevdi edilmesiyle başlamaktadır. Ancak, Şah Muhammed'in Bağdat'ı zaptı, Celâyirli devlet adamlarının ve özellikle Döndü Hatun'un siyasî manevraları nedeniyle yaklaşık on ay süren zorlu bir kuşatma neticesinde gerçekleşmiştir. Karakoyunlu Şah Muhammed, Bağdat merkezli Irâk-ı Arab'ta yirmi üç yıl boyunca hüküm sürdü. Hâkimiyeti müddetince Celâyirli hanedanının son mensuplarıyla mücadelesini sürdüren Şah Muhammed, babası Kara Yusuf'a karşı itaatsiz tavırlar gösterdiği gibi babasının ölümünden sonra da kardeşleriyle irtibatını kesip taht mücadelelerine ilgisiz kalarak Bağdat'ta yerel ve müstakil bir idare sergiledi. Ancak neticede onun hâkimiyetine Bağdat'taki otorite zafiyetinden faydalanan kardeşi İsfend Mirza tarafından son verildi. Halka karşı baskıcı idarî politikalarının yanı sıra ahlâkî sorunları nedeniyle "çağının en kötü hükümdarı" olarak vasıflandırılan Şah Muhammed, özellikle İslâm şeriatına aykırı uygulamaları ve Hristiyanlık ile ilişkilendirilen inanç eğilimleri nedeniyle dönemin müellifleri tarafından eleştirilmiştir. Bu çalışmada, 1410-1434 yılları arasında Karakoyunlu Şah Muhammed'in Bağdat'ı zapt ve hâkimiyeti ile onun idarî, ahlâkî ve dinî açıdan kişiliği ele alınmıştır. Bu çerçevede Tarihü'l-Gıyâsî başta olmak üzere dönem kaynaklarından elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Çalışma, Celâyirli hanedanının yıkılış sürecine ve Karakoyunlu hanedanının siyasî, idarî ve dinî meselelerine ilişkin önemli bilgiler içermekle birlikte XV. Yüzyıl başlarında Bağdat'taki siyasî ve sosyal atmosferi yansıtmaktadır. Bu itibarla çalışmanın Karakoyunlular, Celâyirli ve Bağdat tarihi araştırmalarına katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karakoyunlular, Şah Muhammed, Celâyirli, Döndü Hatun, Bağdat.

Abstract

The historical role of Ghiyath al-Din Shah Muhammad, the eldest son of Qara Yusuf of the Qaraqoyunlu dynasty, begins in 1410 when he was entrusted with the administration of Baghdad following the defeat of Sultan Ahmad Jalayir. However, Shah Muhammad's conquest of Baghdad was achieved after a difficult siege lasting approximately ten months, due to the political maneuvers of Jalayir statesmen, particularly Dondu Khatun. Shah Muhammad of the Qaraqoyunlu ruled Iraq-i Arab, centered in Baghdad, for twenty-three years. During his reign, he continued his struggle against the last members of the Jalayir dynasty, displayed disobedience towards his father Qara Yusuf, and after his father's death, severed contact with his brothers, remaining indifferent to the struggles for the throne and establishing a local and independent administration in Baghdad. Ultimately, however, his rule was ended by his brother Prince Aspan, who took advantage of the weakness of authority in Baghdad. Described as "the worst ruler of his time" due to his oppressive administrative policies and moral problems, Shah Muhammad was particularly criticized by contemporary authors for his practices contrary to Islamic Sharia and his religious leanings associated with Christianity. This study examines the conquest and rule of Baghdad by Shah Muhammad of the Qaraqoyunlu dynasty between 1410-1433, and his personality from administrative, moral, and religious perspectives. In this context, data obtained from contemporary sources, primarily Tarih al-Ghiyâti, have been evaluated. The study contains important information regarding the decline of the Jalayirid dynasty and the political, administrative, and religious issues of the Qara Qoyunlu dynasty, while also reflecting the political and social atmosphere in Baghdad at the beginning of the 15th century. Therefore, the aim of this study is to contribute to research on the Qara Qoyunlu, Jalayirids, and the history of Baghdad.

Keywords: Qaraqoyunlu, Shah Muhammad, Jalayirids, Dondu Khatun, Baghdad.

Geliş Tarihi/Received 03.03.2026
Revizyon/Revision 02.04.2026
Kabul Tarihi/Accepted 20.04.2026
Yayın Tarihi/Publication Date 25.05.2026

Atıf:

Delibalta, Yavuz. "Karakoyunlu Şah Muhammed'in Bağdat Hâkimiyeti ve Kişiliği (1410-1434)." *Ahbar* sy. 5 (Mayıs 2026): 28-42.

Cite this article:

Delibalta, Yavuz. "Karakoyunlu Şah Muhammed'in Bağdat Hâkimiyeti ve Kişiliği (1410-1434)." *Ahbar* no. 5 (May 2026): 28-42.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Karakoyunlu Türkmen Devleti'nin asıl kurucusu sayılan Kara Yusuf Bey (1389-1420)'in oğullarından Gıyâseddin Şah Muhammed, Karakoyunlu tarihinde Bağdat'taki uzun süreli müstakil hâkimiyeti dolayısıyla temayüz etmiştir. Onun tarih sahnesine çıkışı Sultan Ahmed Celâyir'in 813/1410 yılında mağlup edilmesi ve öldürülmeden önce kendisinden el yazısıyla Bağdat yönetimini Şah Muhammed'e tevdi ettiğine dair yarlıg alınmasıyla başlar.¹ Ancak bu meşruiyet zeminine rağmen Şah Muhammed, Celâyirli hanedanının son mensuplarının çeşitli siyasî manevralarıyla mücadele ederek uzun bir kuşatmadan sonra Bağdat'a hâkim olabildi.² 813-836/1410-1433 yılları arasında Bağdat'ı yöneten Şah Muhammed, bilhassa babasının ölümünden sonra kardeşleri arasındaki taht mücadelelerine ilgisiz kalarak Irâk-ı Arab'ta müstakil saltanatını sürdürdü. Ancak neticede onun hâkimiyetine kardeşi İsfend Mirza tarafından son verildi.³

Şah Muhammed ve İsfend Mirza'nın Bağdat'taki müstakil saltanatları dolayısıyla müverrihler, genellikle onları ayrı bir Karakoyunlu şubesi olarak telâkki etmişlerdir.⁴ Ancak hem dönem kaynakları hem de araştırmalar daha ziyade Tebriz merkezli Karakoyunlu hâkimiyetine odaklandığı için Bağdat'taki olaylar hakkında kısa ve yüzeysel bilgiler verilmiştir. Karakoyunluların Bağdat hâkimiyetine dair en teferruatlı malûmatı sağlayan kaynak, Abdullah b. Fethullah el-Bağdadî'nin *Tarihü'l-Gıyâsî* adıyla meşhur eseridir.⁵ Bağdadî'nin kayıtları, dönemin Timurlu ve Memlûkü müverrihleri tarafından teyit edilmekle beraber birçok hususta diğer kaynaklarda yer almayan kıymetli bilgiler içermektedir.

Şah Muhammed'in uzun bir kuşatmanın ardından Bağdat'a hâkim olması, Celâyirli hanedanının yıkılış sürecini ve Bağdat'taki siyasî atmosferi yansıması bakımından dikkate değerdir.⁶ Onun, babası ve kardeşleriyle gerilimli ilişkileri ise Karakoyunlu merkezî idaresinden siyasî bir kopuşa işaret etmektedir.⁷ Öte yandan Şah Muhammed, özellikle İslâm hukukuna aykırı uygulamaları ve Hristiyanlık ile ilişkilendirilen radikal dinî eğilimleri nedeniyle dönemin müellifleri tarafından eleştirilmiş; kötü yönetimi, sorunlu idarî politikaları ve gayr-i ahlâkî yaşam tarzı dolayısıyla "çağının en kötü hükümdarı" olarak vasıflandırılmıştır.⁸

Bu çalışmanın temel amacı, *Tarihü'l-Gıyâsî* başta olmak üzere dönem kaynaklarının sağladığı veriler ışığında, Şah Muhammed'in Bağdat'ı zapt ediş sürecini, hanedan mensuplarıyla ilişkilerini, idarî politikalarını ve tartışmalı kişiliğini analiz etmektir. Bu itibarla çalışmanın hem Bağdat tarihine dair araştırmalara hem de Karakoyunlu tarihine siyasî, idarî ve dinî meselelerine ilişkin araştırmalara katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Şah Muhammed'e Bağdat Beratinin Verilmesi ve Sultan Ahmed Celâyir'in Ölümü

Kara Yusuf Bey'in Şah Muhammed, İskender, İsfend, Cihânşah, Ebû Said ve Pir Budak isimlerinde altı oğlu vardı.⁹ Kara Yusuf'un en büyük oğlu olan Şah Muhammed'in hayatının ilk dönemlerine ilişkin kaynaklarda ayrıntılı bir bilgi yer almamaktadır. Yalnızca Kara Yusuf'un, Emir Timur'un torunu Mirza Ebû Bekir b. Mîrânşah ile 809/1406 yılında Aras Nehri kenarında ve yine 810/1408 yılında Tebriz yakınlarındaki Serdrû'da cereyan eden savaşlarında Karakoyunlu ordusunun sağ kanadına İskender Mirza'nın, sol kanadına ise Şah Muhammed'in komuta ettiği bilinmektedir.¹⁰ İbn Hacer'e göre; 812/1409-

¹ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2020), 84-85; Muhammed Yusuf Vale İsfahanî Kazvinî, *Hold-i Berin: Tarih-i Timuriyan ve Türkmenan*, thk. Haşim Muhaddis (Tahran: Miras-ı Mektub, 1379 h.ş.), 695-96.

² İbn Hacer el-Askalânî, *İnbâü'l-Gumr bi-Ebnâi'l-Umr*, thk. Hasan Habeşi, c. 2 (Kahire: Lecnetu İhyai't-Türasi'l-İslami, 1994), 460; el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ, c. 6 (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997), 294; Kazım Yaşar Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1971), 77.

³ Kadî Ahmed Gaffârî, *Târih-i Cihan-Ârâ*, çev. Buket Gündüz (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2023), 56; Budâk Münşî Kazvinî, *Cevâhir'ül Ahbâr: Bahşer Tarih-i İran ez Kara-Koyunlu ta Sal-ı 984 h.ş.*, yay. haz. Muhsin Behrâm-Nejâd (Tahran: Miras-ı Mektub, 1378 h.ş.), 65; Faruk Sümer, *Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a kadar)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992), 130.

⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019), 187; Sümer, *Kara Koyunlular*, 9.

⁵ Abdullah b. Fethullah el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye fi el-Şark*, thk. Tarık Nâfi el-Hemedânî (Beyrut: Dâr ve Mektebetü'l-Hilal, 2010). Abdullah b. Fethullah el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, çev. Cuma Karakaya (İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 2022).

⁶ İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 2:460; el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, 6:294; Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar", 77; el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 263-65; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 13-15.

⁷ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 58.

⁸ Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar", 91-92; el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, 7:57-58; İbni Tagnberdi, *el-Menhelü's-Safi ve'l-Müstevfi ba'de'l-Vafi*, thk. Muhammed b. Muhammed Emin, c. 11 (Kahire: Darü'l-Kütüb ve'l-Vesaiiki'l-Kavmiyye, 2005/1426), 282-83; el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 267-69.

⁹ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 262; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 12; Gaffârî, *Târih-i Cihan-Ârâ*, 55-56; Budâk Münşî Kazvinî, *Cevâhir'ül Ahbâr*, 65.

¹⁰ Mahmud b. Abdullah-ı Nişaburî, *Târih-i Türkmanîyye (Kara-Koyunlu Devleti Tarihi)*, çev. Ahmet Özturhan ve Ahmet Korkmaz (İstanbul: Divan Kitap Yayınları, 2024), 97-101, 115; Vladimir Minorsky, "The Qara-qoyunlu and the Qutb-shâhs," *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London 17, sy. 1 (1955):58; Hrand D. Andreasyan, "XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar," *İstanbul Üniversitesi*

10 yılında Kara Yusuf, Bağdat'a bir saldırı düzenleyip Irâk-ı Acem ve Diyarbekir' dengeçerek Musul'a ulaştı. Kara Yusuf Musul'u ele geçirip oğlu Şah Muhammed'i oranın yönetimine getirdi.¹¹

813/1410 yılında ise Kara Yusuf, Azerbaycan'ı koruması için oğlu Şah Muhammed'i Ucân'da kendi yerine vekil bırakarak Erzincan'a hareket etti. Ancak Sultan Ahmed Celâyir, aralarındaki yaylak ihtilafından ötürü Kara Yusuf'un yokluğundan faydalanarak kalabalık bir orduyla Bağdat'tan hareketle önce Hemedan yaylağına oradan da Tebriz'e yöneldi (12 Muharrem 813/17 Mayıs 1410). Bunu haber alan Şah Muhammed, yanındaki az sayıda kuvvetlerle ona karşı koyamayacağını bildiği için Hoy taraflarına kaçtı. Sultan Ahmed, 26 Rebülevvel 813/29 Temmuz 1410 tarihinde, herhangi bir mukavemet görmeden Tebriz'e hâkim oldu. Şah Muhammed'i yakalamak üzere gönderilen Celâyirli birliği, Selmas bölgesinde ona yetişti. Cereyan eden çarpışmada bozguna uğrayan Şah Muhammed kaçmayı başarsa da askerlerinden çoğu hayatını kaybetti. Bu sırada Erzincan'ı tasarrufuna alan Kara Yusuf, Sultan Ahmed'in Tebriz'e girdiğini haber alınca vakit kaybetmeden harekete geçti. Kara Yusuf, Şehr-i Nov hududuna ulaştığında ordusunu harp düzenine sokarak Tebriz'e yöneldi. Onun gelişini haber alan Sultan Ahmed de savaşmak üzere ordusuyla Tebriz'den çıktı. Nihayet iki taraf Şenb-i Gâzân yakınlarındaki Esed Köyü'nde karşı karşıya geldi. Yaşanan şiddetli savaşın akabinde Celâyirli ordusu ağır bir hezimete uğrayarak dağıldı (28 Rebülahir 813/30 Ağustos 1410).¹²

Sultan Ahmed, beraberindeki az sayıda kuvvetle savaş meydanında çaresiz kalınca kaçmaya başladı. Fakat kaçarken Karakoyunlu askerlerinden biri ok darbesiyle onu attan düşürdü. Sultan Ahmed düşmenin etkisi ile bayılınca asker, onun öldüğünü sanarak bütün elbise ve silahlarını alıp oradan uzaklaştı. Ancak sadece bayılmış olan Sultan Ahmed kendine gelince bir su kanalından geçip yakınlardaki bir bağa girerek gizlendi. Fakat o bağda bir ağacın tepesinde savaşı izleyen yaşlı bir adam onun gizlendiği yere geldi. Sultan Ahmed ona kendisine yardım ettiği takdirde, mal ve para vereceğini, Bağdat'a ulaştığında ise Bakûbâ'yı iktâ edeceğini vadetti. Yaşlı adam bunu sevinçle kabul ederek evine gidip konuyu karısına açtı. Kadın, kocasına bu davranışının çok tehlikeli olduğunu belirterek Kara Yusuf'un yanına gitmesi ve Sultan Ahmed'i ona teslim etmesi halinde daha fazla ödül alacağını söyledi. Bu fikir yaşlı adama daha cazip gelince Kara Yusuf'un ordugâhına gidip durumu ona anlattı. Sonuçta Sultan Ahmed Celâyir, Karakoyunlu askerleri tarafından yaşlı adamın gösterdiği yerden çıkarılıp Kara Yusuf'un huzuruna götürüldü.¹³

Kara Yusuf ilk önce Sultan Ahmed'e karşı saygılı davrandı. Fakat daha sonra "*Senin davranışlarına asla güvenilmez. Defalarca Kur'an üzerine bana kastetmeyeceğine ve anlaşmamızı bozmayacağına dair yemin ettin.*" diyerek hakaretlerde bulundu. Akabinde Kara Yusuf, Sultan Ahmed Celâyir'i kendi el yazısı ve altın suyuyla bir yarlığ yazmaya mecbur etti. Bu fermana göre Bağdat idaresi Şah Muhammed'in, Azerbaycan ise Sultan Ahmed'in manevi oğlu sayılan Pir Budak'ın oluyordu:

*"Bağdat'ta bulunan sevgili oğullarım Muhammed ve Ebû'l-Kasım ve Tikrit Kalesi kumandanları, bilirsiniz ki hükümet merkezi olan Bağdat'ı ve Irâk-ı Arab diyarını en kıymetli büyük oğlum Gıyâseddin Şah Muhammed Bahadır'a bağışladım. Onun Bağdat'a teveccühünü haber alınca derhal merasimle karşılayıp kalelerin anahtarlarını ve hazineleri ona teslim etmeniz ve muhalefet yolunu kapamanız gerekir."*¹⁴

Kara Yusuf bu yarlığı yazdırdıktan sonra Oyrat emirlerini, Arap reislerini ve savaş alanında esir düşmüş Irâk-ı Arab ümerasından daha başkalarını oğlu Şah Muhammed'in yanına katarak emrine verdiği bir orduyla aynı gün onu Bağdat'a gönderdi.¹⁵ Kara Yusuf, ettiği yemine sadık kalarak Sultan Ahmed'i öldürmeyi düşünmüyordu. Fakat Emir Bestam Cagir: "*Eğer*

Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi 3, (Ekim 1972): 101; Sümer, *Kara Koyunlular*, 72-78; Ahmet Korkmaz, *Kara-Koyunlu Devleti'nin Askerî Teşkilâtı* (İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 2022), 88.

¹¹ İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 2:428; Evrim Binbaş, "The Jalayirid Hidden King and the Unbelief of Shah Mohammad Qara Qoyunlu," *Journal of Persianate Studies*, sy. 12 (2019): 214.

¹² Hafız Ebru, *Zübdetü't-Tevârih*, thk. Seyyid Kemal Hac Seyyid Cevadî (Tahran: Vizareti Ferheng u Irşad-i İslamî, 1372 h. ş.), 3:399-401; Abdürrezzak Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn ve Mecma'-ı Bahreyn* (Tahran: Müessesesi-i Pejuheş ve Mütalaat-ı Ferhengî, t.y.), 3:139; Mîrhând, *Ravzatü's-Safa fi Sireti'l-Enbiya ve'î Müluk ve'l Hulefa* (Tahran: Müessesesi-i Hayyam ve İntişarat-ı Piruz, 1339 h.ş.), 6:579; Mîrhând, *Ravzatü's-Safa fi Sireti'l-Enbiya ve'î Müluk ve'l Hulefa*, c. 6 (Tahran: Müessesesi-i Hayyam ve İntişarat-ı Piruz, 1339 h.ş.), 3:577; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 80-83; Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 54; Andreasyan, "XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar," 101; Kopra man, "El-Aynî'nin İkdü'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 77; Kazvinî, *Hold-i Berin*, 693-94; Minorsky, "The Qara-qoyunlu and the Qutb-shâhs," 60; Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, çev. Turgut Akpınar (İstanbul: İletişim Yayınları, 1997), 87; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 182; Sümer, *Kara Koyunlular*, 83-84; Faruk Sümer, "Karakoyunlular," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 24 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 435; İsmail Aka, *İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001), 10; Bülent Yılmaz, "Celâyirliiler: Kabile-Devlet" (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2002), 228; Patrick Wing, *The Jalayirids Dynastic State Formation in The Mongol Middle East* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2016), 174; Ahmet Korkmaz, *Celâyirli Devleti'nde Ordu (1340-1411)* (İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 2024), 161.

¹³ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 83-84; Kazvinî, *Hold-i Berin*, 694-95; Minorsky, "The Qara-qoyunlu and the Qutb-shâhs", 60; Sümer, *Kara Koyunlular*, 84-85; Wing, *The Jalayirids*, 174; Yılmaz, "Celâyirliiler: Kabile-Devlet," 229.

¹⁴ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 84-85; Kazvinî, *Hold-i Berin*, 695-96; Yılmaz, "Celâyirliiler: Kabile-Devlet," 229-30.

¹⁵ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 54; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 84-85; Kazvinî, *Hold-i Berin*, 695-96; Kazım Paydaş ve Ahmet Korkmaz,

onu sağ bırakırsan bin bir fitne ve isyan ortaya çıkacaktır.” diyerek öldürülmesini talep etti. Aynı şekilde kendisine iltica etmiş olan Irâk-ı Arab emirlerinin aşırı ısrarı üzerine nihayet Kara Yusuf, onun öldürülmesi için izin verdi ve Sultan Ahmed katledildi (813/1410-11).¹⁶

Sultan Ahmed’in öldürülmesine rağmen halk buna inanmadığı için bir gün sonra emirler, “Sultan Ahmed’i dün öldürdük. Ancak onun taraftarları sultanın hayatta olduğunu iddia ediyorlar. O kadar mübalağa ediyorlar ki bir fitne ve kargaşa çıkabilir.” diyerek endişelerini dile getirdiler. Bunun üzerine Sultan Ahmed’in naaşı üç gün boyunca Tebriz’de Hâce Şeyh Keçed Medresesi’nde halka teşhir ettirildi. Üç günün sonunda Sultan Ahmed’in naaşı İmaret-i Dimaşkîyye’de annesi ve kardeşinin yanına defnedildi. Bu şekilde şehirde dedikodular sakinleşti. Ayrıca savaş alanında esir alınan Sultan Ahmed’in oğulları ile Şah Veled b. Şeyh Ali ve Adilcevaz Kalesi’nde hapis bulunan Alâüddevlî de öldürülenler arasındaydı.¹⁷

Şah Muhammed’in Bağdat Kuşatması ve Şehrin Zaptı

813/1410 yılında Bağdat yönetiminin beratını alan Şah Muhammed, Irâk-ı Arab emirlerinin de bulunduğu bir orduyla yola çıkıp Erbil’de konaklayarak Bağdat’ın zaptı için hazırlıklara başladı.¹⁸ Sultan Ahmed, Tebriz’e doğru sefere çıkacağı zaman Bağdat’ı koruması için memluklerinden Emir Bahşayış’i şehrin yönetiminde bırakmıştı. Öte yandan Sultan Ahmed hayattayken Sultan Hüseyin b. Üveys’in kızı Döndü¹⁹ Hatun’u, Şah Veled b. Şeyh Ali ile evlendirmiş, Şah Veled’in bu evlilikten Mahmud, Üveys ve Muhammed adlarında üç oğlu olmuştu. Sultan Ahmed, Tebriz seferine çıkarken Döndü Hatun oğullarıyla birlikte Bağdat’ta bulunuyordu.²⁰ Şah Muhammed hazırlıklarını tamamlayıp Bağdat’a geldiğinde, elinde Irâk-ı Arab’ın kendisine tevdi edildiğini bildiren bir ferman olmasına rağmen güçlü bir direnişle karşılaştı.²¹

Bağdat yönetiminde Şah Veled’in Mahmud, Üveys ve Muhammed adlarındaki üç oğlu arasında büyük bir anlaşmazlık bulunuyordu. Ayrıca şehrin darugası ve şahnesi olarak nitelenen Emir Bahşayış, Nasreddin Düceylî ve gemi yapımıyla ünlü Abdurrahim ibn Mellah gibi emirler şehrin yönetiminde etkili olan isimlerdi.²² Sultan Ahmed’in ölümü ile ilgili haberler Bağdat’a ulaştınca Döndü Hatun, Şeyh Üveys’in vasiyeti gereğince Celâyirli taht ve tacının Şeyh Ali’nin oğlu Şah Veled’in hakkı olduğunu savunup oğlunu tahta çıkarmak istedi. Döndü Hatun, güzel olduğu kadar akıllı, cesur ve devlet işlerine vâkif bir kadındı. Onun saltanatı ele geçirme ve devleti idare etme gibi siyasî faaliyetleri, Sultan Ahmed Celâyir’in Kara Yusuf’a yeni iddiği ve öldürüldüğü haberlerinin Bağdat’a ulaşmasıyla başladı. Ancak Döndü Hatun’un saltanattaki bu ilk girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. Nitekim Emir Bahşayış, Sultan Ahmed Celâyir’in ölüm haberinin kesinleşmediğini söyleyerek onun adına hutbe okutmaya ve Bağdat’ı idare etmeye devam etti.²³

Sultan Ahmed’in ölümünden sonra Bağdat yönetiminde ortaya çıkan karışıklık hakkında kaynaklar arasında ihtilaf vardır. Farsça kaynaklara göre; Şah Muhammed, Erbil’den Bağdat üzerine harekete geçtiğinde şehrin idaresi Şah Veled’in en büyük oğlu Sultan Mahmud ve emiri Abdurrahim ibn Mellah’ın elinde bulunuyordu. Her gün şehrin ileri gelenlerinden biri

¹⁶ Yahya b. Abdullatif Kazvinî’nin Lübbüt-Tevârîh Adlı Eserine Göre Kara-Koyunlu Devleti Tarihi,” *Tarih Araştırmaları Dergisi* 40, sy. 70 (2021):135; Nazmî-zâde Murteza, *Gülşen-i Hulefâ (Bağdat Tarihi 762-1717)*, haz. Mehmet Karataş, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 152; Sümer, *Kara Koyunlular*, 85; Aka, *İran’da Türkmen Hâkimiyeti*, 10; Necefli Tofiq Hümbetoğlu, *Azerbaycan Qarakoyunlu ve Ağqoyunlu Devletleri* (Baki: Çarşıoğlu Yayınları, 2012), 65; Yılmaz, “Celâyirliiler: Kabile-Devlet,” 229-30; Wing, *The Jalayirids*, 174-75.

¹⁷ Mîrhând, *Ravzatü’s-Safa*, 3:580-83; Hândmîr, *Tarih-i Habîbü’s-Siyer*, 3:577-78; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü’t-Tevârîh*, 85; Kazvinî, *Hold-i Berin*, 695-97; Minorsky, “The Qara-qoyunlu and the Qutb-shâhs,” 60; Semerkandî, *Matla’-ı Sa’deyn*, 3:139; Kopruman, “El-Aynî’nin İkdu’l-Cumân’ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar,” 77-79; Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 54; Devletşah, *Devletşah Tezkiresi*, çev. Necati Lugal, c. 3 (İstanbul: Tercüman Yayınları, 1977), 372, 397; Paydaş ve Korkmaz, “Yahya b. Abdullatif Kazvinî’nin Lübbüt-Tevârîh Adlı Eserine Göre Kara-Koyunlu Devleti Tarihi,” 135; Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında*, 87; Andreasyan, “XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar,” 101; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 182; Hümbetoğlu, *Azerbaycan Qarakoyunlu ve Ağqoyunlu Devletleri*, 65; Muhsin Behrâmnejad, *Karakoyunlular Akkoyunlular İran ve Anadolu’da Türkmen Hanedanları*, çev. Serdar Gündoğdu ve Ali İçer (İstanbul: Kronik Yayınları, 2019), 32; Wing, *The Jalayirids*, 175; Korkmaz, *Celâyirli Devleti’nde Ordu*, 162; Sümer, *Kara Koyunlular*, 85-86; Mükrimin Halil Yınanç, “Celâyir,” *İslâm Ansiklopedisi*, c. 3 (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988), 65; Aka, *İran’da Türkmen Hâkimiyeti*, 10; Yılmaz, “Celâyirliiler: Kabile-Devlet,” 230.

¹⁸ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü’t-Tevârîh*, 86; Kazvinî, *Hold-i Berin*, 697; Sümer, *Kara Koyunlular*, 86; Yınanç, “Celâyir,” 65; Yılmaz, “Celâyirliiler: Kabile-Devlet,” 230-31; Wing, *The Jalayirids*, 175.

¹⁹ Kazvinî, *Hold-i Berin*, 697; Minorsky, “The Qara-qoyunlu and the Qutb-shâhs,” 60; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü’t-Tevârîh*, 94; Sümer, *Kara Koyunlular*, 87.

²⁰ Celâyirli tarihindeki en etkili kadınlardan biri olan Döndü (Tendü) Hatun, Celâyirli Sultan Hüseyin b. Üveys kızıydı. Amcası Sultan Ahmed ile Mısır’a giden Döndü Hatun, orada Memlük hükümdarı Sultan Berkük ile evlendi. Ancak bu evliliğin uzun sürmediği anlaşılıyor ki Döndü Hatun Sultan Berkük’tan Bağdat’a döndü. Ondan sonra Sultan Ahmed, Döndü Hatun’u Şah Veled b. Şeyh Ali b. Üveys ile evlendirdi. Bkz. Abbas el-Azzâvî, *Târîhu’l-İrâk Beyne İhtilâleyn el-Hükümetü’l-Türkmâniyye* (Beyrut: ed-Dâru’l-Arabiyye li’l-Mevsûât, 2004), 3:57; Yılmaz, “Celâyirliiler: Kabile-Devlet,” 242; Ensar Macit, “Celâyirliiler’de Kadın ve Siyaset”, *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, sy. 11, (Güz 2019): 27-9.

²¹ el-Bağdadî, *Tarihü’l-Düveli’l-İslamiyye*, 263.

²² Sümer, *Kara Koyunlular*, 89; Merve Kazanasmaz, “Kara-Koyunlu Kara Yusuf ve Zamanı” (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2019), 104.

²³ Hafız Ebru, *Zübdetü’t-Tevarih*, 3:447; Semerkandî, *Matla’-ı Sa’deyn*, 3:156; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü’t-Tevârîh*, 94; Kazvinî, *Hold-i Berin*, 697.

²⁴ Yılmaz, “Celâyirliiler: Kabile-Devlet,” 240-241; Macit, “Celâyirliiler’de Kadın ve Siyaset,” 28.

tutuklanıyor, bazıları öldürülüp malları müsadere ediliyordu. Bunun üzerine Bağdat halkı şehrin şahnesi ve darugası olarak bilinen Emir Bahşayış'e şikâyetle bulundular. Emir Bahşayış ileri gelenlerin teşvik ve desteğiyle Abdurrahim ibn Mellah'ı öldürdü. Bunun üzerine Bağdat'ta iki grup ortaya çıkmış ve karışıklık artmıştı. Bu haber Şah Muhammed'e ulaştığında onun şehre hâkim olmak için cesaretini artırdı. Şah Muhammed, kapıların kapalı olmasından ötürü Sultan Çarşısı kapısından şehri kuşatmaya aldı.²⁴

Arapça kaynaklarda ise şehirdeki durum biraz daha ayrıntılı ve farklı aktarılmaktadır. Buna göre; Şah Muhammed, Bağdat kapılarına dayandığında şehirde Sultan Ahmed Celâyir'in ölmediği, Bağdat'ta gizlendiği ve kısa süre sonra yeniden ortaya çıkacağı söylentileri yayılmaya başlamıştı. Bu söylentilerin ilk olarak Emir Bahşayış tarafından ortaya atıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Emir Bahşayış, Şah Muhammed'e şehri teslim etmeyi reddedip Sultan Ahmed adına hutbe okutmaya ve Bağdat yönetimini elinde tutmaya devam etti.²⁵ Bağdadî'ye göre; Şah Muhammed, Sultan Çarşısı'ndan Derbeze Kapısı'na, Cavhan Kubbesi'nden, Ubeydullah Kubbesi'ne kadar Bağdat'ı kuşattı. Aynı zamanda şehrin batı tarafları Şah Muhammed'in askerlerinin sayıca azlığından dolayı açıldı. Bu nedenle şehirde ürünler bol ve fiyatlar son derece uygundu.²⁶ Emir Bahşayış, Döndü Hatun ve diğer Şah Veled yanlılarıyla iş birliği yaparak şehri savunmaya başladı.²⁷ Makrîzî'ye göre; onlar Sultan Ahmed'in gizlice geldiği söylentilerini yayıp onun adına fermanlar yayınlayarak halkı Kara Yusuf'un ordusuna baskın düzenlemeye ve ele geçirebildikleri her şeyi almaya gönderdiler.²⁸ Bu sayede şehir halkı Sultan Ahmed'in hayatta olduğuna inanarak kuşatmaya karşı ciddi bir direniş gösterdiler.²⁹ Bir süre sonra Döndü Hatun, Emir Bahşayış'ı kendi tarafına çekmeyi başardı ve kocası Şah Veled'in sultan ilan edilmesini temin etti. Fakat Şah Veled'in de Tebriz seferi sırasında ölüp ölmediği tam olarak belli olmadığından Emir Bahşayış, Bağdat'ın idaresini bu kez de Şah Veled'in henüz çocuk yaştaki oğlu Üveys adına üstlendi.³⁰ Bağdadî'ye göre; bu sırada sultanın kızıyla evlenmek isteyen Emir Bahşayış, emrin bizzat Sultan Ahmed tarafından verildiğini iddia ederek büyük bir düğün töreni düzenledi. Kimse bu duruma karşı koymayıp izdivacı kabul etiler. Ancak düğünden sonra gece yarısına kadar içki içen Emir Bahşayış, gerdeğe girmek üzere atına bindiğinde başı kesilerek öldürüldü. Kafası mızrağa geçirilerek teşhir edildi. Bu suikast, Döndü Hatun tarafından tertip edilerek, emrin Sultan Ahmed'den geldiği iddia edildi.³¹

Arapça yazılan kaynaklara göre Emir Bahşayış'den sonra şehrin idaresini Abdurrahim İbn Mellah ele geçirdi.³² Nitekim o, daha önce de Sultan Ahmed'in yaşadığına ilişkin şayiaları yaymak suretiyle çıkar sağlamak isteyen bir grubu kendi tarafına çekip Emir Bahşayış'e isyan etmişti.³³ Bu süreçte Sultan Ahmed'in hayatta ve sağlıklı olup Bağdat'ta görüldüğü şayiaları yayılarak hutbeler tekrar onun adına okunmaya başladı. Sultan Ahmed'in ağzından fermanlar yayınlanınca, Bağdat halkı onu görmek isteyerek evinin önünde toplanmaya başladı. Bunun üzerine Sultan Ahmed kılığında girmiş bir kişi geceleyin at üzerinde halka gösterildi. Şehir halkı onun gündüz de görünmesini talep edince sahte sultanın silüeti bu kez de gün batımında görüldü. Şehir halkı onun gerçekten Sultan Ahmed olduğuna inanarak sevinç gösterileri düzenlediler.³⁴ Tüm bunları Döndü Hatun'un tertiplendiği anlaşılmaktadır.³⁵ Bu süreçte sekiz ay süren kuşatmanın ardından herhangi bir sonuç alamayan Şah Muhammed, artık sıkılarak kuşatmayı kaldırıp Bakûbâ'da karargâh kurdu.³⁶

Abdurrahim ibn Mellah'ın hâkimiyeti de uzun sürmedi. Nitekim Döndü Hatun, bu kez de onu ve diğer isyancıları öldürterek Bağdat'ın yönetimini kocası Şah Veled adına kendi üzerine aldı. Döndü Hatun, Şah Muhammed'in saldırısını da bu şekilde savdıktan sonra artık Sultan Ahmed'in öldüğünü ilan ederek hutbeyi kocası Şah Veled adına okutmaya başladı. Döndü Hatun

²⁴ Hafız Ebru, *Zübdetü't-Tevarih*, 3: 447; Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn*, 3:156; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 94; Kazvinî, *Hold-i Berin*, 697.

²⁵ İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 2:460; el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, 6:294; Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 77; el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 263; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 13.

²⁶ el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 265; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 13.

²⁷ Yılmaz, "Celâyirliiler: Kabile-Devlet", 241.

²⁸ el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, 6:294; İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 2:460.

²⁹ Sümer, *Kara Koyunlular*, 89.

³⁰ İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 2:460; Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 77; Yılmaz, "Celâyirliiler: Kabile-Devlet," 241.

³¹ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 264-65; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 13; Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 77.

³² el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 264, el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 13; Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 77-8.

³³ Yılmaz, "Celâyirliiler: Kabile-Devlet," 241.

³⁴ İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 2:460; Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 78.

³⁵ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 264, el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 13; Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 77-8.

³⁶ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 264-65; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 13-14; İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 2:460; Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 78.

ayrıca Sultan Ahmed'in yaşadığını ve saklandığını söyleyen herkesi öldürterek şehirde büyük bir kıyım başlattı.³⁷

Bunun üzerine Şah Muhammed'in karışıklıktan faydalanarak şehri tekrar kuşatmaya aldığı anlaşılmaktadır.³⁸ Bu sırada Sultan Ahmed'in hayatta olduğu şayialarının da yeniden ortaya çıkıp şehirde yayılmaya başlaması, Döndü Hatun'a karşı bir muhalefet hareketinin oluştuğunu göstermektedir. Nitekim Döndü Hatun, kendisine karşı başlatılan harekete karşı koyamayacağını bildiği için muhtemelen zaman kazanmak amacıyla Sultan Ahmed'in yaşadığına ilişkin şayiaları bir kez daha sürdürmeye çalıştı. Döndü Hatun, bu kez de Sultan Ahmed'in gerçekten hayatta olduğunu, ortaya çıkmak için uygun bir zamanı beklediğini ve kısa bir süre sonra saklandığı yerden çıkarak geleceğini söyleyip onun gelişini kutlamak için Bağdat'ın donatılmasını ve eğlenceler tertip edilmesini istedi. Bunun üzerine Şah Muhammed, kuşatmayı bir kez daha kaldırıp Bakûbâ'ya çekilmek zorunda kaldı.³⁹ Bağdadî, onun artık kuşatmadan usandığını ve Tebriz'e dönmek üzere hazırlık yapmak için Bakûbâ'da konakladığını belirtmektedir. Bu sırada Bağdat halkı şehri süslemekle meşgul olup Sultan Ahmed'in gelişini beklemekteydi. Döndü Hatun, üç günün sonunda geceleyin herkesi içeri ve eğlenceyle meşgulken Şah Veled ile evliliğinden olan şehzadeleri, mallarını, hazinelerini ve kendi yanında yer alan devlet erkânını da alarak bir gemi ile Bağdat'ı terk etti.⁴⁰ Önce Vâsıt'a oradan da Şüşter'e gitti.⁴¹

Sabah olduğunda Döndü Hatun'un şehzadeler ve emirlerle birlikte şehirden kaçtığı anlaşıncı şehirde kısa bir şaşkınlık ve kargaşa yaşandı. Ardından Bağdat'ın ileri gelenleri Bakûbâ'da ordugâh kurmuş olan Şah Muhammed'e bir heyet gönderip onu şehre davet ettiler. Bunun üzerine Şah Muhammed, Bağdat'a girerek şehre hâkim oldu. Türkmenlerin sadece bir gün boyunca şehri yağmalamasına izin verildi.⁴² Ancak şehrin teslimi dolayısıyla yalnızca hanedan mensupları ve yakınlarının evlerinin yağmaya maruz kaldığı anlaşılmaktadır.⁴³

Kaynaklarda Şah Muhammed'in Bağdat'ı zaptının genellikle 814/1411 yılı başında olduğu belirtilmektedir.⁴⁴ Makrîzî, kuşatmanın on ay devam ettiğini zikretmektedir.⁴⁵ Öte yandan anonim *Kutubşahîler* eserinde kuşatmanın bir yıl sürdüğünü,⁴⁶ *Hâbibü's-Siyer* ve *Hold-i Berin* de ise bir buçuk yıl boyunca devam ettiği kaydedilmiştir.⁴⁷ *Tarih-i Gıyâsî* müellifi ise; Şah Muhammed'in sekiz ay kuşatmadan sonra Bakûbâ'ya çekildiğini belirtmekte ve şehrin zaptının 5 Muharrem 814/ 29 Nisan 1411 tarihinde perşembe günü öğleden önce olduğunu ifade etmektedir.⁴⁸

Şah Muhammed, Bağdat'ın yönetimini tamamen ele geçirmesine ve aradan uzun bir süre geçmesine rağmen şehirde hala Sultan Ahmed Celâyir'in ölmediğine ve Bağdat'a gelmek üzere olduğuna yönelik asılsız söylentiler devam ediyordu. Halk arasında korkudan ötürü gizli den gizliye devam eden bu şayialar kuşkusuz Şah Muhammed'in otoritesine karşı bir tehdit içermekteydi. Bu nedenle Şah Muhammed, söylentileri çıkarıp yayanlara karşı bir takibat başlattı. Sultan Ahmed'in hayatta olduğuna inananlar tespit edilip sorgulandı. Bağdadî'nin kayıtlarından hareketle bu sırada özellikle Şeyh Ahmed Sühreverdî'nin ismi öne çıkmaktadır. Bağdat'ta etkili bir sûfî olan Şeyh Sühreverdî'nin dinsiz olduğu söylenen oğlu, herhalde babasıyla aralarındaki ihtilaftan ötürü Şah Muhammed'e gidip şeyhin Sultan Ahmed hakkındaki şayiaları yayanlar arasında olduğunu bildirdi. Bunun üzerine Şah Muhammed, Şeyh Sühreverdî'yi çağırarak sorguladı. Şeyh Sühreverdî bu ithamı reddettiği de Şah Muhammed onun oğluna itibar ederek Sultan Ahmed'in yaşadığını söyleyenleri tanıyıp tanımadığını sordu. Şeyhin oğlu bu soruya olumlu yanıt verip neredeyse Bağdat nüfusundan birçok kimsenin isminin yazılı olduğu uzun bir liste hazırlayarak Şah Muhammed'e sundu. Daha sonra Şah Muhammed, şeyhin oğluna bir kılıç verip babasını öldürmesini isteyince Şeyh Ahmed Sühreverdî başı kesilmek suretiyle oğlu tarafından öldürüldü. Şah Muhammed, hazırlanan listenin yakılmasını emretti ve neticede fitne ateşi bu sayede söndü.⁴⁹

³⁷ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düvelî'l-İslamiyye*, 264, el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 13; Yılmaz, "Celâyirîler: Kabile-Devlet," 241.

³⁸ İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 2:460.

³⁹ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düvelî'l-İslamiyye*, 265, el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 14; el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düvelî'l-Mülûk*, 6:247; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 2:309-10; Sümer, *Kara Koyunlular*, 89; Yılmaz, "Celâyirîler: Kabile-Devlet," 242; Macit, "Celâyirîler'de Kadın ve Siyaset," 28-29.

⁴⁰ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düvelî'l-İslamiyye*, 265, el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 14.

⁴¹ İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 2:460; el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düvelî'l-Mülûk*, 6:294; Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 78; Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn*, 3:156; Hafız Ebru, *Zübdetü't-Tevârih*, 3:448; Mîrhând, *Ravzatü's-Safa*, 6:583; Hândmîr, *Tarih-i Habîbü's-Siyer*, 3:578; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 94; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:33; Sümer, *Kara Koyunlular*, 89; Yınanç, "Celâyir," 65; Wing, *The Jalayirids*, 175; Yılmaz, "Celâyirîler: Kabile-Devlet," 242; Macit, "Celâyirîler'de Kadın ve Siyaset," 29.

⁴² el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düvelî'l-İslamiyye*, 266; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 14; Hafız Ebru, *Zübdetü't-Tevârih*, 3: 448.

⁴³ Sümer, *Kara Koyunlular*, 89.

⁴⁴ İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 2:460; Koprman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 78; el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düvelî'l-Mülûk*, 6:294.

⁴⁵ el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düvelî'l-Mülûk*, 6:294.

⁴⁶ Minorsky, "The Qara-qoyunlu and the Qutb-shâhs," 60.

⁴⁷ Hândmîr, *Tarih-i Habîbü's-Siyer*, 3:578; Kazvinî, *Hold-i Berin*, 697.

⁴⁸ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düvelî'l-İslamiyye*, 266; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 14; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:25; Sümer, *Kara Koyunlular*, 89.

⁴⁹ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düvelî'l-İslamiyye*, 266-67; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 14.

Şah Muhammed Bağdat'a hâkim olduktan sonra kendi adına hutbe okutup para bastırdı.⁵⁰ Ardından Bağdat'ın kuzeyinde, Fırat Nehri kenarında yer alan Hit Kalesi'ni ve Irâk-ı Arab'ın önemli bir kısmını ele geçirdi.⁵¹ Henüz küçük yaştaki oğlu Şah Ali'yi, Atabeg Hasan Aka ile birlikte Erbil yönetimine tayin etti.⁵² Şah Muhammed'in Bağdat hâkimiyeti boyunca kalabalık bir ordu topladığı ve büyük bir servet biriktirdiği nakledilmektedir.⁵³

Başlangıçta, Celâyirli Sultan Ahmed'in eski bir emiri olan Türkmen Mehmed Sâru, Şehrizer' u tımar olarak almak karşılığında Kara Yusuf'a tabiiyet arz etmişti. Bağdat hâkimi Şah Muhammed, 816/1413-14 yılında bilinmeyen bir nedenle Irâk Türkmenlerinin büyük beylerinden olan Şehrizer emiri Mehmed Sâru üzerine askerî bir harekât başlattı. Şah Muhammed, yaşanan şiddetli çarpışmadan galip çıkarak adı geçen emiri ve ailesini esir aldı. Türkmen Sâru Hit Kalesi'nde, oğlu ise Bağdat'ta hapsedildi.⁵⁴ Şah Muhammed, Rebûlâhîr 818/Haziran-Temmuz 1415'te ise, Celâyirli hanedanının son mensuplarını ortadan kaldırmak için Şüşter'e bir saldırı düzenledi. Ancak Celâyirli, Şüşter'i savunup Şah Muhammed'in ele geçirmesine engel oldular.⁵⁵

Şah Muhammed'in Babası ile İlişkileri ve Kara Yusuf'un Ölümü

Kaynaklarda Şah Muhammed'in Bağdat'a hâkim olduktan sonra babasının yanına gelmediği, Kara Yusuf'un da onun durumuna karışmadığı ve yönetiminin uzun süre devam ettiği belirtilmektedir.⁵⁶ Başlangıçta, Şah Muhammed'in babasına karşı hürmetkâr ve iyi ilişkiler içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 817/1414-15 yılında Kara Yusuf, Timurlu ordusuna karşı Tebriz'i savunmak üzere Bağdat'tan Şah Muhammed'in askerleriyle birlikte yardıma gelmesini emretti.⁵⁷ Ancak bir süre sonra baba ile oğulun aralarının açıldığı görülmektedir.⁵⁸ Memlüklü müellifler, 820/1417-18 yıllarında Şah Muhammed'in babasına isyan edip yanına gitmeyi reddettiğini ve bağımsız olarak kendi vergilerini toplamaya başlayıp çok miktarda para biriktirdiğini söylemektedir.⁵⁹ 821/1418-19 yılında Kara Yusuf, oğlu Pir Budak'ın ölümünden ötürü pek müteessir ve mustarîp bir halde Tebriz'e gelip günlerce yas tuttuktan sonra bilinmeyen bir sebeple oğullarından İskender'e kızarak hapsetmiş ve bir süredir kendisine itaatsizlik gösteren Şah Muhammed'e de mektup yazıp gönlünü almaya çalışmıştır.⁶⁰

Makrîzî, 822/1419-20 yılında Kara Yusuf'un bir müddetten beri kendisine itaatsizlik gösteren oğlu Şah Muhammed'i cezalandırmak amacıyla Bağdat üzerine harekete geçtiğini, şehri üç gün kuşatıp oğlunu dışarı çıkmaya mecbur ederek, onu tutuklayıp mallarını müsadere ettikten sonra Bağdat'ın idaresini diğer oğlu İsfend'e verdiğini belirtmektedir.⁶¹ Ancak bu durum diğer kaynaklar tarafından teyit edilmediği gibi Şah Muhammed'in yine Bağdat hâkimi olarak kaldığı görülmektedir. Nitekim İbn Hacer, Kara Yusuf'un bu seferinin bir şayia olarak ortaya çıktığını ve gerçeği yansıtmadığını belirterek onun aslında Suriye üzerine bir sefer hazırlığı içerisinde olduğunu, ancak Şâhruh'un hareketini haber almasından ötürü bundan vazgeçtiğini ifade etmektedir.⁶²

Ebû Bekr-i Tihranî'ye göre; Kara Yusuf, Şâhruh ile muharebeye hazırlandığı sırada Adilcevaz'da bulunan oğlu İsfend Mirza ile Bağdat'ta bulunan diğer oğlu Şah Muhammed'i yardıma çağırmasına rağmen Şah Muhammed, "Babamın başı büyümüş, akli başından uçmuş olmalı ki benden bu istekte bulunuyor." diyerek tahkir edici bir üslupla alaya almış ve bu davete icabet etmemiştir.⁶³ Ancak Kara Yusuf'un Şâhruh'a karşı Tebriz'den harekete geçeceği sırada Osmanlı sultanı Çelebi Mehmed'e yazdığı mektupta Cihânşah'ı Sultanîye'nin korunmasıyla görevlendirdiğini, "Kıvanç duyduğum evlatlarım" dediği Emir Şah Muhammed Bahadır'ı İsfend Bahadır ile öncü birliklerin başında bir menzil uzağa gönderdiğini, kendisinin elli bin süvari ile

⁵⁰ Kazvinî, *Hold-i Berin*, 697; Hândmîr, *Tarih-i Habibü's-Siyer*, 3:578; Stephen Album, *Checklist of Islamic Coins* (California: Stephen Album Rare Coins, 2020), 269; H.L. Rabino, "Coins of the Jalâ'ir, Kara Koyunlu, Musha'sha', and Âk Koyunlu Dynasties," *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society* 10, No. 37/38, (1950): 118.

⁵¹ Hafız Ebru, *Zübdetü't-Tevarih*, 3:448; Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn*, 3:156; Hândmîr, *Tarih-i Habibü's-Siyer*, 3:578; Kazvinî, *Hold-i Berin*, 697.

⁵² Hafız Ebru, *Zübdetü't-Tevarih*, 3:448; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*, 89.

⁵³ Kazvinî, *Hold-i Berin*, 697; Koprıman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 84.

⁵⁴ Hafız Ebru, *Zübdetü't-Tevarih*, 3:508; Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn*, 3:183; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*, 103; Sümer, *Kara Koyunlular*, 87, 93; Binbaş, "The Jalayirid Hidden King and the Unbelief of Shah Mohammad Qara Qoyunlu," 219-20.

⁵⁵ İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 2:73.

⁵⁶ Hândmîr, *Tarih-i Habibü's-Siyer*, 3:587; Kazvinî, *Hold-i Berin*, 697.

⁵⁷ el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, 6:376; İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 3:52.

⁵⁸ el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, 6:505; Koprıman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar", 84.

⁵⁹ İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 3:136; Koprıman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 90.

⁶⁰ İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 3:172; Sümer, *Kara Koyunlular*, 101.

⁶¹ el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, 7:14; İbni Tagrıberdi, *en-Nücûmu'z-Zâhire*, çev. Ahsen Batur (İstanbul: Selenge Yayınları 2013), 433; Müneccimbaşı Ahmed, *Câmîü'd-Düvel*, thk. Muhammed Harb, c. 10 (Dımaşk: Dâru Revâi'i'l-Kütüb, 2023), 414.

⁶² İbn Hacer, *İnbâü'l-Gumr*, 3:502; Sümer, *Kara Koyunlular*, 102.

⁶³ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 57.

Tebriz yakınlarından Ucân'a gitmekte olduğunu ve İskender'in yirmi bin askerle geride pusuya yattığını ifade ederek oğullarının kendisiyle beraber olduğunu haber vermiştir. Aynı şekilde Şâhruh'un aynı hükümdara yazdığı mektupta Kara Yusuf'un bu iki oğlunun Gence taraflarına gittikleri belirtilmiş, daha sonra İskender Bey'in yazdığı mektupta da Şah Muhammed ve İsfend'in babalarının ölümünden sonra Nahçıvan Dağları'na sığındıkları ifade edilmiştir.⁶⁴

Timurlu hükümdarı Şâhruh, 823/1420 yılında Tebriz üzerine sefere çıktığında Kara Yusuf da bu esnada ağır hasta olmasına rağmen ona karşı harekete geçmiştir. Ancak Kara Yusuf, Tebriz yakınlarındaki Ucân mevkiine geldiğinde hastalığından ötürü 7 Zilkade 823/13 Kasım 1420 tarihinde hayatını kaybetti.⁶⁵ Kara Yusuf'un vefatı Karakoyunlu ordusunda büyük bir kargaşaya sebep oldu. Ölüm haberi yayıldıktan sonra çocukları ve ordusu dağıldı.⁶⁶ Kaynaklar, Kara Yusuf'un çocuklarından hiçbirinin o esnada yanında bulunmadığını, ordusunun dağılıp hazinelerinin yağma edildiğini, onu defnetmeye kimsenin fırsatı olmadığını, hatta yağmacıların onun altın küpesini almak için kulağını kestiklerini, üzerindeki elbiseleri soyup iki gün boyunca öylece bıraktıklarını ifade etmektedirler.⁶⁷ Kara Yusuf'un saltanat tahtına oturttuğu oğlu Pir Budak kendisinden önce vefat etmişti. Kara Yusuf'un vefatı sırasında oğullarından Şah Muhammed Bağdat'ta, İskender Kerkük'te, İsfend Adilcevaz'da, Cihânşah Sultaniye'de, Ebu Said ise Erzincan'da idiler.⁶⁸

Şah Muhammed'in Celâyirliyle Mücadelesi ve Kardeşleriyle İlişkileri

Celâyirli Şah Veled'in karısı Döndü Hatun, Şâhruh'a itaat etmek şartıyla ölüm tarihi olan 819/1416 yılına kadar Vâsit, Basra ve Şüşter'de hâkimiyet sürdü.⁶⁹ Ondan iki yıl sonra büyük oğlu Mahmud'un ölümüyle birlikte Şah Veled'in diğer oğlu Üveys, hanedanın başına geçti. Sultan Üveys'in Kara Yusuf'un ölümünden sonra 824/1421 yılı başlarında Bağdat'a bir saldırı düzenlediği ve Şah Muhammed'le aralarında çarpışmalar yaşandığı anlaşılmaktadır.⁷⁰

Şah Muhammed, babasının ölümünden sonra kardeşi İsfend Mirza ile Nahçıvan'a gittiye de burada fazla kalmayarak Bağdat'a döndü.⁷¹ Kazvin, Târum ve Hemedan emirleri Cihânşah Mirza ile birleşip Şah Muhammed'e bağlanmak için Bağdat'a gittiler. Bu sırada Basra, Vâsit ve Şüşter havalisine hâkim olan Celâyirli Sultan Üveys b. Şah Veled, muhtemelen Kara Yusuf'un ölümünden dolayı Karakoyunlu emirler ve mirzalar arasında başlayan kargaşadan istifade etmek ümidiyle Bağdat'a ordu sevk etmiş ve kısa bir süreliğine şehre hâkim olmuştu.⁷²

İskender ve İsfend Mirzalar 29 Recep 824/30 Temmuz 1421 tarihinde cereyan eden Eleşkirt Muharebesi'nde Timurlu hükümdarı Şâhruh karşısında ağır bir mağlubiyete uğradılar.⁷³ Muharebeden sonra Erbil, Musul ve Kerkük taraflarına kaçan İskender Mirza, dağılan askerlerinin toplanmasını beklerken Bağdat'ta bulunan ağabeyi Şah Muhammed'e mektup yazıp yardım talep etti.⁷⁴ Ancak bu talebe Şah Muhammed'in karşılık vermediği anlaşılmaktadır. Yeniden ordusunu toplayan İskender Mirza, Tebriz'e giderek buraya hâkim olmayı başaran kardeşi İsfend'in yönetimine son verdi.⁷⁵ Şâhruh'un ordusundan kaçan İskender Mirza, Kerkük civarına ulaştığında Celâyirli Sultan Üveys de Şüşter'den Bağdat'a yönelmişti. Ancak Sultan Üveys, İskender Mirza'nın o taraflara geldiğini haber alınca geri döndü.⁷⁶

824/1421 yılı başlarında Rebîa ve Hafâce kabileleri arasında yaşanan çatışmadan sonra Hille kuşatılarak Şah Muhammed'in hâkimiyetinden çıktı.⁷⁷ Şah Muhammed bu duruma karşı herhangi bir karşı saldırıda bulunmadı.⁷⁸ Ancak daha sonra Şah

⁶⁴ Feridun Bey, *Mecmûa-i Münşeâtü's-Selatin*, c. 1 (İstanbul: Takvimhane-i Âmire, 1858), 158-62; Abdülhüseyn Nevâî, *Esnâd ve Mukâtebât-ı Tarihî-yi İnan ez Timur ta Şâh İsmail* (Tahran: Bungâh-ı Tercüme ve Neşr-ı Kitap, 1341 h.ş.), 195-205; Sümer, *Kara Koyunlular*, 109-111.

⁶⁵ Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, çev. İsmail Aka (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011), 84; Gaffârî, *Târîh-i Cihan-Ârâ*, 55; Budâk Münşî Kazvîni, *Cevâhir'ül Ahbâr*, 64; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 126; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 182.

⁶⁶ Sümer, *Kara Koyunlular*, 111; Behrâmnejad, *Karakoyunlular Akkoyunlular İnan ve Anadolu'da Türkmen Hanedanları*, 35.

⁶⁷ Gaffârî, *Târîh-i Cihan-Ârâ*, 56; Hafız Ebru, *Zübdetü't-Tevarih*, 2:732; Mîrhând, *Ravzatü's-Safa*, 6:654; Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn*, 3:284-85.

⁶⁸ Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn*, 3:285; Hafız Ebru, *Zübdetü't-Tevarih*, 2:732; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 128; Mîrhând, *Ravzatü's-Safa*, 6:654; Gaffârî, *Târîh-i Cihan-Ârâ*, 56.

⁶⁹ Yınanç, "Celâyir," 65.

⁷⁰ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 145-46.

⁷¹ Sümer, *Kara Koyunlular*, 116-117; Aka, *İnan'da Türkmen Hâkimiyeti*, 16.

⁷² Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 149; Mükrimin Halil Yınanç, "Cihan-Şah," *İslâm Ansiklopedisi*, c. 3 (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988), 173.

⁷³ Hândmîr, *Tarih-i Habîbü's-Siyer*, 3:611; Mîrhând, *Ravzatü's-Safa*, 6: 662-64; Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn*, 3:310-17; Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 66; Minorsky, "The Qara-qoyunlu and the Qutb-shâhs," 62-3; Sümer, *Kara Koyunlular*, 122-23.

⁷⁴ Minorsky, "The Qara-qoyunlu and the Qutb-shâhs", 63.

⁷⁵ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 67-71; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 145-46; Toma Metsopski, "Toma Metsopski'nin Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi," çev. Gürsoy Solmaz, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 11, (1999): 198.

⁷⁶ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 147.

⁷⁷ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 147; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:68-70

⁷⁸ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 147-48.

Muhammed'in divan emiri olan Dursun Bey, yanındaki dört yüz süvariyle Şah Muhammed'in emri olmaksızın kendi inisiyatifıyla 825 yılı Zilhicce/1422 Kasım-Aralık ayında bir baskın düzenleyip Hille'ye girdi. Bu sırada Şâhruh'un oğlu Mirza İbrahim Şüşter'e yönelince Sultan Üveys onunla boy ölçüşemeyeceğini anlayıp şehri terk etmek zorunda kaldı.⁷⁹ Bunun üzerine Sultan Üveys, Bağdat ve Hille'yi ele geçirme arzusuyla Irâk-ı Arab'a döndü.⁸⁰ Sultan Üveys Bağdat'a yöneldiğinde şehrin ileri gelenlerinden birçok kimse onunla gizlice mektuplaşmaktaydı. Bu mektupların bir kısmı Şah Muhammed'e ulaşınca mektupları yazanlar tespit edilip tutuklandı.⁸¹

Daha önce il ve ulus emirleriyle Bağdat'a gelmiş olan Cihânşah, Şah Muhammed'in Celâyirlilerden ele geçirilen yerlerden kendisine pay vermemesine müteessir olarak bir süre sonra diğer ağabeyi İskender'e destek vermek üzere Bağdat'tan ayrıldı. Aynı şekilde Cihânşah ile beraber olan il ve ulus emirleri de Şah Muhammed'den ilgi ve iltifat görmeyince Bağdat'tan ayrılarak İskender Mirza'ya katıldılar. Babasının ölümünden sonra saltanat iddiası gütmeye başlayan İskender Mirza, kardeşleri arasında en cesur olanıydı. Bu nedenle başlangıçta Bağdat'taki Şah Muhammed'i destekleyen Karakoyunlu emirleri daha sonra Mirza İskender'in hâkimiyetini kabul ettiler.⁸² Bu esnada Cihânşah'ın Bağdat'tan ayrılırken Celâyirli sultanıyla karşılaşmaları arasında cereyan eden savaşı kazanarak Sultan Üveys'i öldürdüğü nakledilmektedir (14 Cemâziyelevvel 824/17 Mayıs 1421).⁸³ Ancak bu hususta kaynaklar arasında bir ihtilaf olduğu görülmektedir. Özellikle Bağdadî, kendi kayıtları arasında çelişerek Sultan Üveys'in Şüşter'deki hâkimiyetinin sekiz yıl boyunca devam ettiğini ve 834/1430-31 yılında vefat ettiğini belirtmektedir.⁸⁴

Sultan Üveys'in ölümünden sonra Celâyirli tahtına kardeşi Muhammed geçti. Sultan Muhammed, Şüşter'den Vâsit ve el-Cezire'ye, oradan da Hille'ye yöneldi. Celâyirli Sultan Muhammed, 4 Recep 826/13 Haziran 1423 tarihinde Emir Dursun'u oradan çıkarıp Hille'ye hâkim oldu. Dursun Bey ise Şah Muhammed'in zayıf durumunu gördüğü için onunla yüzleşmeden İskender Mirza'ya itaat etmek üzere Tebriz'e gitti. Sultan Muhammed, daha sonra Bağdat'ı ele geçirmek emeliyle Hille'den harekete geçerek batı tarafından şehri kuşattı. Ancak Bağdat'ı ele geçiremeyince Hille'ye dönüp bir buçuk yıl orada hüküm sürdü. Onun ölümünden sonra Celâyirli hanedanının son temsilcisi Sultan Hüseyin'in Hille'deki hâkimiyetine 835/1431 yılında İsfend Mirza tarafından son verildi.⁸⁵

Ahlâkî, İdarî ve Dinî Açından Şah Muhammed ve Kişiliği

Daha babası zamanında bağımsız bir hükümdar gibi davranmaya başlayan Şah Muhammed, babasının ölümünden sonra kardeşleriyle irtibatını kesip Karakoyunlu merkezindeki olaylara ilgisiz kalarak Bağdat'ta müstakil saltanatını sürdürdü.⁸⁶ Ebû Bekr-i Tihranî, Şah Muhammed'in babasından sonra gün yüzü görmediğini, bir daha saltanat tahtına ve büyüklük makamına ulaşamadığını belirterek bunun sebebini babasına gösterdiği edepsizlik, gurur ve kibrine bağlamaktadır.⁸⁷ Gerçekten Şah Muhammed, özellikle kötü ahlâkî ve dinî hükümlere karşı kayıtsızlığından dolayı dönemin müellifleri tarafından eleştirilmiş, çağdaş hükümdarların en fenası olarak vasıflandırılmıştır.⁸⁸

Memlûk hükümdarı Şeyh el-Mahmudî, Kara Yusuf'un ve Bağdat hâkimi oğlu Şah Muhammed'in küfür içinde buldukları gerekçesiyle savaş hazırlıklarına başlanmasını emretmişti. 4 Şaban 823/14 Ağustos 1420 tarihinde Kahire'de halife ve dört mezhep kadılarının huzurunda onların günah ve kötülükleri sayılarak Karakoyunlularla savaşmanın vacip olduğuna dair fetvalar okundu. Fakat Mısır'da henüz savaş hazırlıkları görülmekteyken yine aynı ayın 15'inde (25 Ağustos 1420) Timurlu hükümdarı Şâhruh, Kara Yusuf ile muharebe etmek amacıyla payitahtı Herat'tan harekete geçmişti.⁸⁹

Memlûklü müellifi el-Aynî, Şah Muhammed'in Bağdat'ı zulüm ve müsadere ile harap ettiğini, bütün vakıflara el koyduğunu, kadı ve fakihlerin iktâlarını ellerinden aldığını ifade etmektedir.⁹⁰ Makrîzî ise Şah Muhammed'in Timurlu hükümdarı Şâhruh'un

⁷⁹ Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:71.

⁸⁰ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 148, 269.

⁸¹ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 270; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 15.

⁸² Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 60; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 129; Behrâmnejad, *Karakoyunlular Akkoyunlular İran ve Anadolu'da Türkmen Hanedanları*, 35-36.

⁸³ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 149; el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 149, 268; Yınanç, "Cihan-Şah," 173.

⁸⁴ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 149, 268, 310; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:67.

⁸⁵ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 151-52; Yınanç, "Celâyir," 65. Sultan Hüseyin, Sultan Ahmed Celâyir'in oğlu olan Alaüddeve'nin oğluydu. Adilcevaz hapisanesinde doğup büyüdü. Annesi Çağataylı bir kadındı. Akkoyunlu Karayülük Osman Bey ile birlikte bulundu. Sultan Muhammed'in ölümünden sonra Sultan Hüseyin, 10 Şaban 827 tarihinde Hille'de iktidara geldi. Celâyirli sultanlarının sonuncusuydu. Kötü karakteri ve ahlaksız davranışlarıyla biliniyordu. Bkz. Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:74.

⁸⁶ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 187; Hümbetoğlu, *Azerbaycan Qarakoyunlu ve Ağqoyunlu Dövlətləri*, 143.

⁸⁷ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 58.

⁸⁸ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 157.

⁸⁹ İbni Tagrıberdi, *en-Nücûmu'z-Zâhire*, 433; 502; Sümer, *Kara Koyunlular*, 103-4.

⁹⁰ Koprıman, "El-Aynî'nin İkdu'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 84.

Bağdat'a saldırmasından endişelendiği için 825/1421 yılında halkın ekin ekmesini yasakladığını belirtmektedir. Bu durum şehirde kuraklık ve enflasyona sebep olmuş, halkın bir kısmı şehirden göç etmek zorunda kalmıştır.⁹¹ İbn Tağrıberdî, Kara Yusuf ve oğullarına lanetler okuyarak onların Bağdat ve çevresinin harap olmasına sebep olduklarını belirtip en ağır eleştirileri sıralamaktadır. Ona göre; İslâm'ın ilim merkezi Bağdat, Karakoyunlu Türkmenleri tarafından ele geçirdikten sonra şehrin düzeni alt üst oldu, insanların malları gasp edilip ülke harabeye çevrildi, zulüm ve şiddet yüzünden halk dört bir tarafa göç etmek zorunda kaldı.⁹²

Bedreddin el-Aynî, Bağdat hâkimi Şah Muhammed'in çağının en kötü hükümdarı ve insanların en fesadı olduğunu, İslâm şeriatını kaldırıp Hristiyanları taklit ettiğini ifade etmektedir.⁹³ Bu itibarla İbn Tağrıberdî'ye göre; gençlik yıllarında İrbid⁹⁴ şehrinde büyüyen Şah Muhammed, oradaki Hristiyanlardan kötü inançlar ve sapkınlık öğrenerek Hristiyanlığa meyletmişti. O, Bağdat'taki hâkimiyetinin ilk on yılında dindar ve haramlardan uzak yaşam sergileyip tebaasına karşı adalet ve iyilikle muamele etmişti. Ancak babasının ölümünden sonra kötü inancını gösterip sapkın ve kâfir oldu. Şah Muhammed, Hristiyanlık inancını izhar ederek Hz. İsa'nın yüceltilmesini emretti. Alimleri, edipleri ve salihleri öldürüp, İslâm şeriatını kaldırarak Cuma ve cemaat namazlarını yasakladı. Ramazan ayında gündüz vakti halka açık ziyafetler tertip ederek halkı oruçlarını bozmaya zorlardı. Şah Muhammed, Müslüman ilim adamlarına: "Hangisi daha iyidir: yaşayan mı yoksa ölü mü?" diye sormayı adet edinmişti. Yaşayanın daha iyi olduğu cevabını aldığı anda, "İsa yaşıyor ve Muhammed öldü." diyerek hükmünü icra ederdi.⁹⁵

Şah Muhammed'in Hristiyanlığa meyli hususunda Ermeni müellif Metsoplu Toma'nın kayıtları da Memlûk müverrihlerini desteklemektedir. Metsoplu Toma; Şah Muhammed'in barışsever ve Hristiyanlara saygı gösteren bir şahsiyet olup birçoklarına göre Hristiyan olduğunun söylendiğini ifade etmektedir.⁹⁶ Ancak *Tarih-i Gıyâs*'de Şah Muhammed'in Hristiyanlığına dair açık bir vurgu yapılmamaktadır. Bağdadî, onun Bağdat'ta yaklaşık on yıl hüküm sürdükten sonra beyninin sarsıldığını ve aklını kaybettiğini belirtmekte ve bu durumu aşırı kadın düşkünlüğüne bağlamaktadır. Bu dönemde onun güvenini ve dostluğunu kazanan Abdulmesîh adlı Hristiyan bir tabip Bağdat'ın yönetiminde etkili oldu. Abdulmesîh, 7 Muharrem 836/3 Eylül 1432 tarihinde arı sokmasından dolayı hayatını kaybetti. Ayrıca Şah Muhammed, Bağdat'ın surları ve Dicle'nin kendisini koruyacağını söyleyip askerlerini terhis ettirmişti.⁹⁷ İbn Tağrıberdî'ye göre; bunun sonucunda Bağdat çevresinde eşkıyalık yaygınlaştığı için ulaşım aksadı. Hac kervanları durdu ve insanlar kitleler halinde Bağdat'ı terk etmeye başladılar.⁹⁸ Şah Muhammed, halktan yedi yıl boyunca vergi almayıp daima içki ve eğlenceyle vakit geçirmekteydi.⁹⁹

Karakoyunluların dinî eğilimleri oldukça tartışmalıdır.¹⁰⁰ Sümer, Memlûk müverrihlerinin ahlâk ve dinî hususlarda Kara Yusuf ve oğullarına karşı ithamlarının hissi olduğunu, özellikle Şah Muhammed ve İsfend'e karşı duydukları nefretin, Kara Yusuf'un Memlûk ülkesine girerek burada yaptığı yağma ve tahrikten ileri geldiğini düşünmekte ve Mısır'da bu dönemde koyu bir taassubun hüküm sürdüğüne işaret etmektedir.¹⁰¹ Gerçekten Karakoyunlular hakkındaki kaynakların çoğunlukla onlara karşı iyi niyetli olmayan ve bu nedenle övgü ve takdir ifadelerinden kaçınan yazarlardan geldiği gerçeğini hesaba katmak gerekir.¹⁰² Onların müfrit Şii, Rafizî ve Batınî oldukları ileri sürülmekte; Timurlular, Memlûkler ve Akkoyunlularla aralarındaki münaferet sebeplerinden biri de mezhep farkına bağlanmaktadır.¹⁰³

⁹¹ el-Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, 7:57-8.

⁹² İbni Tagrıberdi, *en-Nücûmu'z-Zâhire*, 434-36; Abdulaziz ed-Dürî, "Bağdat," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 4 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 433.

⁹³ Kopruman, "El-Aynî'nin İkdü'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar," 91-2.

⁹⁴ İrbid, günümüzde Ürdün'ün merkezi şehirlerindendir. Müellif Şah Muhammed'in gençliğinde bu şehirde ne suretle bulunduğu dair herhangi bir bilgi vermemektedir. Minorsky, bu şehri, Erbil olarak ifade etmektedir. Arayancan ise bu şehrin Erdebil olduğunu zikretmiştir. Bkz. İbni Tagrıberdi, *el-Menhelü's-Safi*, 11:182; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:94; Vladimir Minorsky, "Jihan-Shah Qara-Qoyunlu and His Poetry", *Turkmenica*, 9, (1954): 274; Ayşe Atıcı Arayancan, "Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihânşah ve Dönemi (Siyaset-Teşkilat-İktisad-Din-Kültür) 1438-1467" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010), 344; Ayşe Atıcı Arayancan, "Karakoyunlu Hanedan Üyelerinin Dinî Eğilimleri," içinde *Orta Çağ'da Din ve Devlet: Doğu-Batı Ekseninde*, ed. Ayşe Atıcı Arayancan (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2018), 139.

⁹⁵ İbni Tagrıberdi, *el-Menhelü's-Safi*, 11:182; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:94; Minorsky, "Jihan-Shah Qara-Qoyunlu and His Poetry," 274.

⁹⁶ Toma Metsopski, "Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi," 198.

⁹⁷ Bağdadî, 267-269; tr, s. 14-17; İbni Tagrıberdi, *el-Menhelü's-Safi*, 11:183.

⁹⁸ İbni Tagrıberdi, *el-Menhelü's-Safi*, 11:183.

⁹⁹ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 267-69; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 14-17; İbni Tagrıberdi, *el-Menhelü's-Safi*, 11:183; Minorsky, "Jihan-Shah Qara-Qoyunlu and His Poetry," 274; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:94-95; Marianne Schmidt Dumont, *Turkmenische Herrscher des 15. Jahrhunderts in Persien und Mesopotamien nach dem Târîh al-Giyâti* (Klaus Schwarz Verlag: Freiburg Im Breisgau, 1970), 40.

¹⁰⁰ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 157; Muhsin Macit, "Karakoyunlu Hükümdarı Cihânşâh'ın Dinî-Mistik Evreni," *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 6, (2002): 53-72; Arayancan, "Karakoyunlu Hanedan Üyelerinin Dinî Eğilimleri," 139.

¹⁰¹ Sümer, *Kara Koyunlular*, 115.

¹⁰² Hans Robert Roemer, "The Türkmen Dynasties," içinde *The Cambridge History of Iran*, vol. 6, ed. Peter Jackson (New York: Cambridge University Press, 1986): 165.

¹⁰³ Nişaburî, *Târîh-i Türkmâniyye*, 18; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 187; Roemer, "The Türkmen Dynasties," 166-

Bununla beraber Karakoyunluların Ehl-i Hak, Müşâ'sa' ve Hurûfîlik gibi tarikatlara yakınlık gösterdiklerine dair de muhtelif bilgiler mevcuttur.¹⁰⁴ Hurûfîliğin kurucusu Fazlullah'ın¹⁰⁵ 796/1393 yılında Timurlu Mirza Mîrânşah tarafından öldürülmesinden sonra onun müritlerinin Kara Yusuf ve halefleri ile sıkı münasebetlerde buldukları bilinmektedir.¹⁰⁶ Ancak, Batınî bir akım olan Hurûfîlik mensuplarının bile Şah Muhammed'in dinî yaklaşımlarından nefretle bahsetmeleri, onun hanedanın diğer üyelerinden daha farklı bir dinî yaklaşım içerisinde olduğunu desteklemektedir. Nitekim Fazlullah -ı Hurûfî'nin oğlu Emir Nurullah ve arkadaşı Gıyâseddin Muhammed, 836/1432 yılı sonlarında Bağdat'a gelip Şah Muhammed tarafından karşılandılar. Onların Bağdat ziyaretleri ve Şah Muhammed hakkındaki gözlemleri, Gıyâseddin Muhammed'in kaleme aldığı bir mektupta şöyle ifade edilmektedir: "*Rebûlâhir ayında Bağdat'a varana kadar her türlü zorluğa ve sıkıntıya katlandık. Orada Şah Muhammed tarafından şefkatle karşılandık. Ancak onun garip dinî tavırlar ve istihlâlar uydurduğunu, peygamberleri ve evliyaları reddettiğini müşahede ettik. Onun itikadından ve kemâlâtından tiksinerik izin almadan Bağdat şehrini terk ettik.*"¹⁰⁷

Bu hususta Binbaş tarafından kaleme alınan bir makalede XV. yüzyılda Bağdat merkezli radikal dinî gelişmelere ve mesihçi hareketlere vurgu yapılarak, Irâk-ı Arab'ta hüküm süren Karakoyunlu Şah Muhammed ve İsfend'in dinî fikirlerinden hareketle Türkmen dindarlığı meselesi ele alınmıştır. Binbaş, Şah Muhammed'in Hristiyanlığa geçtiğine dair rivayetlerin ise Hz. İsa'yı üstün tutan bir tür İslâmî dindarlığa işaret edebileceğini ileri sürmektedir.¹⁰⁸

İsfend Mirza'nın Bağdat'a Hâkim Olması ve Şah Muhammed'in Ölümü

Şah Muhammed, Bağdat'ta yirmi üç yıl hüküm sürdükten sonra kardeşi İsfend Mirza tarafından, onun hâkimiyetine son verildi.¹⁰⁹ Tebriz tahtını ağabeyi İskender'e kaptırdıktan sonra Bağdat'a geçen İsfend Mirza, bir süre şehrin batı tarafında ikamet etti. Bu sırada ağabeyi Şah Muhammed'in gaflet içerisinde olduğunu gören İsfend Mirza, bu fırsatı değerlendirerek öncelikle yeğeni Mirza Ali'ye ait Düceyl'e baskın düzenledi. Mirza Ali, babasına şikâyetle bulduysa da Şah Muhammed: "*O benim kardeşimdir, bir miktar toprak için onunla tartışmam, bu toprakların karşılığında sana bir yer veririm.*" diye cevap verdi. Bundan sonra Şah Ali, amcasına karşı Bakûbâ taraflarında bir süre mücadele ettiyse de neticede başarısızlığa uğrayarak Bağdat'ta babasının yanına dönmek zorunda kaldı.¹¹⁰ Bu sayede Irâk-ı Arab'ın batı tarafları ve Bağdat kırsalının İsfend Mirza'nın kontrolüne geçtiği anlaşılmaktadır. Bağdadî'ye göre; Şah Muhammed ve oğulları sadece yemek, içmek ve eğlence gibi faaliyetlerle meşgulüldüler. Bu nedenle İsfend'in Kerkük, Dakûk, Altın Köprü, Erbil ve Musul'u ele geçirmesi ve yeni ele geçirdiği topraklarda sadık yöneticiler atayarak yönetimini daha da sağlamlaştırması zor olmadı.¹¹¹ Bundan sonra Hille'yi kuşatan İsfend Mirza, Celâyir hanedanının son temsilcisi Sultan Hüseyin'i öldürerek şehre hâkim oldu (3 Rebûlevvel 835/9 Kasım 1431).¹¹²

İsfend Mirza, Bağdat'ın etrafında kontrolü sağladıktan sonra ağabeyi Şah Muhammed'e karşı harekete geçti. İsfend, Cemâziyelevvel 836/Aralık-Ocak 1432-33 tarihinde Vâsıt taraflarına hareket ettiği izlenimi vererek gizlice Nûmâniye'ye ve oradan Selman-ı Fariş'ye geçti. İsfend Mirza, Şah Muhammed'in askerî gücünden emin olmak için başka hileye daha başvurdu: "*Araplar beni kuşattı, bulunduğum yerden çıkamıyorum.*" diye sahte bir haber gönderdi. Şah Muhammed, "*Benim sana gönderecek askerim yok, ancak manevi olarak destek verebilirim.*" diye cevap gönderdi. Bunun üzerinde İsfend Mirza, Sühreverdi dehlizinde gizlenerek kuşatma hazırlıklarına başladı. Askerleri gece yarısı merdivenler kurup Bağdat surlarını aştilar. Nöbetçileri benç bitkisiyle bayıltıp 18 Şaban 836/9 Nisan 1433 tarihinde Halbe Kapısı'ndan şehre girdiler. Surdan sura geçerek Sultan Çarşısı'na ulaştılar. Ardından Şah Muhammed'in bulunduğu Kalenderhâne'ye yönelip kapıları kırarak içeri girdiler. Geceyi, oğlu Pir Budak ile içki meclisinde geçiren Şah Muhammed, baskına uğradığını anlayınca derhal Ayy Hâne

68; Minorsky, "Jihan-Shah Qara-Qoyunlu and His Poetry," 273-76.

¹⁰⁴ Minorsky, "Jihan-Shah Qara-Qoyunlu and His Poetry," 273-76; Macit, "Karakoyunlu Hükümdarı Cihânşâh'ın Dinî-Mistik Evreni," 53-72; Arayancan, "Karakoyunlu Hanedan Üyelerinin Dinî Eğilimleri," 139; Yaşar Kalafat, "Karakoyunlu Türkleri," *Kültür Evreni*, sy. 25 (2015): 9.

¹⁰⁵ Hüsametdin Aksu, "Fazlullah-ı Hurûfî," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 12, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 277-79.

¹⁰⁶ İsmail Aka, *Mirza Şahrûh ve Zamanı (1405-1447)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994), 139n.

¹⁰⁷ Abdülbâki Gölpınarlı, "Fadlallâh-ı Hurûfî'nin Oğluna Ait Bir Mektup". *Şarkiyat Mecmuası* sy. 1 (1956): 56; Binbaş, "The Jalayirid Hidden King and the Unbelief of Shah Mohammad Qara Qoyunlu," 206-7.

¹⁰⁸ Binbaş, "The Jalayirid Hidden King and the Unbelief of Shah Mohammad Qara Qoyunlu," 206-36.

¹⁰⁹ Gaffârî, *Târih-i Cihan-Ârâ*, 56; Budâk Münşî Kazvîni, *Cevâhir'ül Ahbâr*, 65; Kazvîni, *Hold-i Berin*, 705; Toma Metsopski, "Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi," 198; Paydaş ve Korkmaz, "Yahya b. Abdullatif Kazvîni'nin Lübbû't-Tevârîh Adlı Eserine Göre Kara-Koyunlu Devleti Tarihi," 137; Nazmi-zâde, *Gülşen-i Hulefâ*, 152.

¹¹⁰ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 270-72, 281-83; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 15-16, 21; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:74-5.

¹¹¹ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 283; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 22; Dumont, *Turkmenische Herrscher des 15. Jahrhunderts in Persien und Mesopotamien nach dem Târîh al-Giyâtî*, 42.

¹¹² el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 284-86; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 22-23; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:84-5.

Bostan'ı na kaçtı.¹¹³

Şah Muhammed, oğlu Pir Budak ve Mahmud el-Hamal ile kaçıp bir gemiye binerek Fırat Nehri'ni geçti. Daha sonra İsnâaşeriyye'nin yedinci imamı Musa el-Kâzım'ın makamına gitti. Buradan Meşhed'deki es-Seyyid el-Casikî onlara bir eşek verdi. Oradan Düceyl'e ve daha sonra da Hadise'ye gittiler. Yolda eşeğin ölmesi üzerine Mahmud el-Hamal, Şah Muhammed'i Hadise'ye kadar sırtında taşıdı. Hadise hâkimi Şah Muhammed'i iyi bir şekilde karşılayarak at ve asker verdi.¹¹⁴ Şah Muhammed'in orada yeniden bir yapılanmaya giriştiği ve bir ordu teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim buradan Musul ve Erbil taraflarına yönelerek bu şehirleri ele geçirdi.¹¹⁵ Şah Muhammed, Musul, Erbil ve Hadise'yi Mirza Ali'ye, Kerkük ve Dakûk taraflarını da Ali Atabeg'e verdi. Mahmud el-Hamal'ı da emir yaparak ona altın kaplama bir kemer ve kılıç kuşandırdı. 25 Şevval 836/14 Haziran 1433'te İsfend, Kerkük ve Dakûk taraflarına saldırı düzenleyip Ali Atabeg'i öldürdüyse de hastalandığı için İvan'a giderek iyileşene kadar üç ay boyunca orada kaldı.¹¹⁶ Bunun üzerine Şah Muhammed, bahsi geçen yerleri geri aldıktan sonra Bağdat'a hareket edip Bakûbâ'yı yağmaladı ve ardından Dörtnek'e (Hûlvân) yöneldi.¹¹⁷ Bağdadî; onun akılsızca hareket ettiğini belirterek stratejisini eleştirmekte ve eğer buraları yağmalamak yerine Bağdat'ı kuşatsaydı, İsfend hasta olduğu için rahatlıkla ele geçirebileceğini ifade etmektedir.¹¹⁸ Ebu Bekr-i Tihranî de onun bu sırada şaşkın ve avare bir halde olduğunu belirtmektedir.¹¹⁹ Şah Muhammed'in Dörtnek civarını yağmalayıp dağın eteğinden kuşatmaya başladığını haber alan İsfend, derhal harekete geçip Hankiyen sınırına geldiyse de daha sonra bilinmeyen bir sebeple bundan vazgeçerek geri döndü. Şah Muhammed, Şah Ali ile ona haber gönderse de Şah Ali İsfend'e yetişemedi. Şah Muhammed, Dörtnek'ten sonra Çagay ve Kavan'a hareket etti. Ancak Şeykân Kalesi buraya girmesine engel teşkil ettiği için askerleriyle kaleyi kuşatmaya girişti.¹²⁰ Bağdadî, onun ve ordusunun bu sırada zırh giymemiş olduklarına dikkat çekmektedir.¹²¹ Kaynaklar, Şah Muhammed'in Hemedan civarındaki Şeykân Kalesi'ni ele geçirmeye çalışırken Timurlu emirlerinden Gâverudlu Baba Hacı Hemedânî tarafından öldürüldüğü hususunda ittifak halindedir.¹²² Şah Muhammed, öncü birliğiyle ileri doğru çıktığında Emîr Baba Hacı Hemedânî'nin nökerlerinden birinin attığı ok darbesiyle hayatını kaybetti.¹²³ Ardından Şah Muhammed'in başı kesilip Şâhruh'a gönderildikten sonra cesedi Şeykân'da defnedildi.¹²⁴ Bağdadî onun ölüm tarihini 18 Zilhicce 837/26 Temmuz 1434 cumartesi günü olarak kaydetmiştir.¹²⁵ Şah Muhammed'in öldürülmesinden sonra Karakoyunlu mirzalar arasındaki geçimsizlik daha da artmıştır.¹²⁶

Bağdadî, Şah Muhammed'in Şah Ali, Şah Budak, Şah Veli, Şah Mülk, Karaman ve Kamereddin adlarında altı oğlu olduğunu, ancak hiçbirinin hüküm süremediğini ifade etmektedir. Babasının ölümünden sonra Mirza Şah Ali, amcası İsfend'in peşine düşmesi üzerine aile fertlerini toplayıp Erbil'e gittiyse de bir müddet sonra buradan kaçıp Kerhîni'ye geçti. Bağdadî, Şah Ali'nin kaçıp Tebriz'e gittiğini ve Cihânşah tarafından yakalanıp gözlerine mil çekildiğini nakletmektedir.¹²⁷ Timurlu müellifler ise Şah Ali'nin Türkmen beylerinin ileri gelenlerinden Ayınlı oymağı reisi Bayezid ile birlikte, bu sırada Hoy üzerinden Karabağ'a gelen Timurlu hükümdarı Şâhruh'un katına geldiğini ve onun tarafından büyük bir ilgiyle karşılandığını belirtmektedirler.¹²⁸

¹¹³ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 273, 288; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 17, 24; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:87-8.

¹¹⁴ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 273; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 17.

¹¹⁵ Budâk Münşî Kazvîni, *Cevâhir'ül Ahbâr*, 65; Paydaş ve Korkmaz, "Yahya b. Abdullatif Kazvîni'nin Lübbü't-Tevârîh Adlı Eserine Göre Kara-Koyunlu Devleti Tarihi," 137.

¹¹⁶ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 290; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 25; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:90-91; Dumont, *Turkmenische Herrscher des 15. Jahrhunderts in Persien und Mesopotamien nach dem Târîh al-Giyâtî*, 44.

¹¹⁷ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 274; Kazvîni, *Hold-i Berin*, 705.

¹¹⁸ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 274; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 18.

¹¹⁹ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 58.

¹²⁰ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 274; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 18.

¹²¹ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 276; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 18.

¹²² Gaffârî, *Târîh-i Cihan-Ârâ*, 56; Budâk Münşî Kazvîni, *Cevâhir'ül Ahbâr*, 65; Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn*, 3:430; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 216; Paydaş ve Korkmaz, "Yahya b. Abdullatif Kazvîni'nin Lübbü't-Tevârîh Adlı Eserine Göre Kara-Koyunlu Devleti Tarihi," 137; el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr*, 9; Minorsky, "The Qara-qoyunlu and the Qutb-shâhs," 67; Mîrhând, *Ravzatü's-Safa*, 6:703; Toma Metsopski, "Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi," 198; Kazvîni, *Hold-i Berin*, 705; Nazmi-zâde, *Gülşen-i Hulefâ*, 152.

¹²³ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 58; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 216.

¹²⁴ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 58; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 216; el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 276; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 18; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:92; Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani*, 150n.

¹²⁵ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 275. Şah Muhammed'in ölüm tarihi Gaffârî'ye göre 18 Zilhicce 836/ 5 Ağustos 1433; Kazvîni'ye göre 28 Zilhicce'dir. Semerkandî, onun ölüm haberinin 836 yılı sonlarında geldiğini söyler. Hasan-ı Rumlu ise onun ölüm tarihini 835 ve 838 yılı olaylarında iki kez kaydetmiştir. Gaffârî, *Târîh-i Cihan-Ârâ*, 55; Kazvîni, *Hold-i Berin*, 705; Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn*, 3:430; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 203, 216.

¹²⁶ Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani*, 150.

¹²⁷ el-Bağdadî, *Tarihü'l-Düveli'l-İslamiyye*, 275-76; el-Bağdadî, *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*, 18-19; İbni Tagrıberdi, *el-Menhelü's-Safi*, 11:183; Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk*, 3:93.

¹²⁸ Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn*, 3:458; Kazvîni, *Hold-i Berin*, 482, 707; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 220; Minorsky, "The Qara-qoyunlu and the

Sonuç

Karakoyunlu Devleti'nin asıl kurucusu sayılan Kara Yusuf Bey'in oğullarından en büyüğü olan Gıyâseddin Şah Muhammed, Bağdat merkezli Irâk-ı Arab'ta yaklaşık yirmi üç yıl boyunca hüküm sürdü. Onun Bağdat yöneticiliği başlangıçta Celâyirli mirasının hukukî bir devri olarak kurgulansa da sahadaki durum uzun süreli askerî ve siyasî bir mücadeleyi zorunlu kıldı. Özellikle Döndü Hatun gibi Celâyirli hanedan mensupları ve devlet ricâli, çeşitli siyasî manevralarla direnişi canlı tutmaya ve meşruyet krizini yönetmeye çalıştılar. Şah Muhammed'in Bağdat'a hâkim olması, Celâyirli hanedanının çözülüşünü ve XV. yüzyıl başlarında Irâk-ı Arab'taki karmaşık siyasî yapıyı açık biçimde yansıtmaktadır. Şah Muhammed, Bağdat'ı zapt ettikten sonra bağımsız bir hükümdar gibi hareket etmeye başladı. Bu itibarla babasına karşı itaatsiz tavırlar sergilemesi ve daha sonra taht mücadelelerine ilgisiz kalarak kardeşleriyle irtibatını kesmesi, onun yönetimini merkezî devlet yapısının dışında, yerel ve müstakil bir hale getirdi. Şah Muhammed'in Bağdat'ta kendi adına hutbe okutması ve para bastırması, fiilî bağımsızlığını pekiştirdi.

Şah Muhammed, Bağdat'ta şahsî bir servet biriktirmiş ve baskıcı politikalara dayalı bir yönetim sergilemiştir. Onun sert ve baskıcı idarî uygulamaları, Bağdat'ta ekonomik istikrarsızlığa ve şehir halkının göç etmesine neden olmuştur. Bununla birlikte Şah Muhammed, zalim idareciliği ve gayr-i ahlâkî yaşantısından dolayı "çağının en kötü hükümdarı" olarak vasıflandırılmıştır. Şah Muhammed, özellikle İslâm şeriatına aykırı uygulamaları ve Hristiyanlığa meyilli dinî eğilimleri dolayısıyla dönemin Memlûklü müellifleri tarafından yöneltilen ağır eleştirilerin odağı olmuştur. Bu durum mezhebî ve siyasî gerilimler bağlamında değerlendirilebilir. Ancak Şah Muhammed'in Hristiyanlığa meyilli Ermeni müellif Toma tarafından teyit edildiği gibi Hurûfîlik mensuplarının mektuplarında da onun garip dinî itikadından nefretle bahsedilmektedir. Bu durum onun dinî eğilimlerinin hanedanın diğer mensuplarından önemli ölçüde farklılık gösterdiğini desteklemektedir.

Bağdat'ta ortaya çıkan idarî zaafaların, dinî hoşnutsuzluğun ve hanedan içi kopukluğun Şah Muhammed'in hâkimiyetini uzun vadede zayıflattığı anlaşılmaktadır. Onun, içki, eğlence ve kadın düşkünlüğü gibi gayr-i ahlâkî yaşam tarzı Bağdat'taki otorite zafiyetini artırmıştır. Bu durum, fırsatı değerlendiren kardeşi İsfend Mirza'nın önce Bağdat civarında kontrolü sağlamasına ve ardından kolay bir şekilde ağabeyini tasfiye etmesine sebep olmuştur. Bundan sonra Şah Muhammed, Musul civarında yeniden yapılanma ve hâkimiyet sağlama çabalarında bulunmuşsa da neticede herhangi bir başarıya ulaşamayıp öldürülmüştür. Şah Muhammed ve kardeşi İsfend Mirza'nın Bağdat'taki müstakil yönetimleri, onların merkezî Karakoyunlu Devleti'nden ayrı bir şube olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, derginin danışma kurulunda görev yapmaktadır ancak makale değerlendirme sürecinde herhangi bir rolü bulunmamaktadır.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yapay Zekâ Kullanımı: Yazar, bu çalışma için yapay zekâ kullanmadığını belirtmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author serves on the journal's advisory board but has no role in the article review process.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Use of Artificial Intelligence: The author stated that artificial intelligence was not used for this study

Kaynaklar

- Abdullah b. Fethullah el-Bağdâdî. *Doğuda İslam Devletleri Tarihi*. Çev. Cuma Karakaya. İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 2022.
- Abdullah b. Fethullah el-Bağdâdî. *Târîhü'd-düvelî'l-İslâmîyye fi's-Şark*. Thk. Tarık Nâfi el-Hemedânî. Beyrut: Dâr ve Mektebetü'l-Hilâl, 2010.
- Abdürrezzak Semerkandî. *Matla'-ı Sa'deyn ve Mecma'-ı Bahreyn*. C. 3. Tahran: Müessesesi-i Pejûheş ve Mütâlâ'ât-ı Ferhengî, t.y.
- Aka, İsmail. *İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.
- Aka, İsmail. *Mirza Şahrüh ve Zamanı (1405–1447)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.
- Aksu, Hüsamettin. "Fazlullah-ı Hurûfî." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12: 277–279. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Album, Stephen. *Checklist of Islamic Coins*. California: Stephen Album Rare Coins, 2020.
- Andreasyan, Hrand D. "XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar." *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi* 3 (Ekim 1972): 83–148.
- Arayancan, Ayşe Atıcı. "Karakoyunlu Hanedan Üyelerinin Dinî Eğilimleri." *İçinde Orta Çağ'da Din ve Devlet: Doğu-Batı Ekseninde*, ed. Ayşe Atıcı Arayancan, 135–154. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2018.
- Arayancan, Ayşe Atıcı. "Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihânşah ve Dönemi (Siyaset-Teşkilat-İktisad-Din-Kültür) 1438–1467." Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2010.

- Azzâvî, Abbas. *Târîhu'l-'Irâk Beyne İhtilâleyin: el-Ĥükûmetü't-Türkmâniyye*. C. 2–3. Beyrut: ed-Dârü'l-'Arabiyye li'l-Mevsû'ât, 2004.
- Behrâmnejad, Muhsin. *Karakoyunlular Akkoyunlular: İnan ve Anadolu'da Türkmen Hanedanları*. Çev. Serdar Gündoğdu ve Ali İçer. İstanbul: Kronik Kitap, 2019.
- Binbaş, Evrim. "The Jalayirid Hidden King and the Unbelief of Shah Mohammad Qara Qoyunlu." *Journal of Persianate Studies* 12 (2019): 206–236.
- Budâk Münşî Kazvîni. *Cevâhirü'l-Ahbâr: Bahçe Târîh-i İnan ez Kara-Koyunlu tâ Sâl-i 984 h.ş.* Haz. Muhsin Behrâm-Nejâd. Tahran: Mîrâs-ı Mektûb, 1378 h.ş.
- Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî. *Târîh-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*. Çev. İsmail Aka. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.
- Devletşah. *Devletşah Tezkiresi*. Çev. Necati Lugal. C. 3. İstanbul: Tercüman Yayınları, 1977.
- Dumont, Marianne Schmidt. *Türkmenische Herrscher des 15. Jahrhunderts in Persien und Mesopotamien nach dem Târîh al-Giyâtî*. Freiburg im Breisgau: Klaus Schwarz Verlag, 1970.
- Ebu Bekr-i Tihranî. *Kitâb-ı Diyârbekriyye*. Çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- ed-Dûrî, Abdulaziz. "Bağdat." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4: 425–433. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- el-Makrîzî. *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*. Thk. Muhammed Abdulkadir Atâ. C. 6–7. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997.
- Feridun Bey. *Mecmû'a-i Münşeâtü's-Selâtin*. C. 1. İstanbul: Takvimhâne-i Âmire, 1858.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. "Fadlallâh-i Hurûfî'nin Oğluna Ait Bir Mektup." *Şarkiyat Mecmuası* 1 (1956): 37–57.
- Hâfız Ebru. *Zübdetü't-Tevârih*. Thk. Seyyid Kemal Hac Seyyid Cevadî. C. 2. Tahran: Vizâret-i Ferhengü İrşâd-i İslâmî, 1372 h.ş.
- Hândmîr. *Târîh-i Habîbü's-Siyer fî Ahbâr-ı Efrâd-ı Beşer*. Yay. Muhammed Debir Siyakî. C. 3. Tahran: İntişârât-ı Kitâbhâne-i Hayyâm, 1380 h.ş.
- Hasan-ı Rumlu. *Ahsenü't-Tevârih*. Çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020.
- Hümbetoğlu, Necefli Tofiq. *Azerbaycan Qarakoyunlu ve Ağqoyunlu Devletleri*. Bakı: Çarşıoğlu Yayınları, 2012.
- İbn Hacer el-Askalânî. *İnbâ'ü'l-Gumr bi-Ebnâ'i'l-'Umr*. Thk. Hasan Habeşi. C. 2–3. Kahire: Lecnetü İhyâ'i't-Türâsi'l-İslâmî, 1994.
- İbn Tagrıberdî. *el-Menhelü's-Sâfi ve'l-Müstevfî ba'de'l-Vâfi*. Thk. Muhammed b. Muhammed Emin. Kahire: Dârü'l-Kütüb ve'l-Vesâikil-Kavmiyye, 2005/1426.
- İbn Tagrıberdî. *en-Nücümü'z-Zâhire*. Çev. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- Johannes Schiltberger. *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394–1427)*. Çev. Turgut Akpınar. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.
- Kadı Ahmed Gaffârî. *Târîh-i Cihân-Ârâ*. Çev. Buket Gündüz. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2023.
- Kalafat, Yaşar. "Karakoyunlu Türkleri." *Kültür Evreni*, sy. 25 (2015): 9–19.
- Kazanasmaz, Merve. "Kara-Koyunlu Kara Yusuf ve Zamanı." Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, 2019.
- Koprıman, Kazım Yaşar. "el-Aynî'nin İkdü'l-Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar." Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 1971.
- Korkmaz, Ahmet. *Celayırlı Devleti'nde Ordu (1340–1411)*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 2024.
- Korkmaz, Ahmet. *Kara-Koyunlu Devleti'nin Askerî Teşkilâtı*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 2022.
- Macit, Ensar. "Celâyirli'lerde Kadın ve Siyaset." *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, sy. 11 (Güz 2019): 11–36.
- Macit, Muhsin. "Karakoyunlu Hükümdarı Cihânşâh'ın Dinî-Mistik Evreni." *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 6 (2002): 53–72.
- Mahmud b. Abdullah-ı Nişaburî. *Târîh-i Türkmâniyye (Kara-Koyunlu Devleti Tarihi)*. Çev. Ahmet Özturhan ve Ahmet Korkmaz. İstanbul: Divan Kitap Yayınları, 2024.
- Minorsky, Vladimir. "Jihan-Shah Qara-Qoyunlu and His Poetry." *Turkmenica* 9 (1954): 271–297.
- Minorsky, Vladimir. "The Qara-Qoyunlu and the Qutb-Shâhs." *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 17, sy. 1 (1955): 50–73.
- Mîrhând. *Ravzatü's-Safâ fî Sîretü'l-Enbiyâ' ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ'*. C. 6. Tahran: Müessesesi-i Hayyâm ve İntişârât-ı Pîrûz, 1339 h.ş.
- Muhammed Yusuf Vâle İsfahanî Kazvîni. *Ĥuld-i Berîn: Târîh-i Timuriyân ve Türkmenân*. Thk. Hâşim Muhaddis. Tahran: Mîrâs-ı Mektûb, 1379 h.ş.
- Müneccimbaşı Ahmed. *Câmî'ü'd-Düvel*. Thk. Muhammed Harb. C. 10. Dimaşk: Dârü Revâ'i'l-Kütüb, 2023.
- Nazmi-zâde Murteza. *Gülşen-i Hulefâ (Bağdat Tarihi 762–1717)*. Haz. Mehmet Karataş. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Nevâî, Abdülhüseyn. *Esnâd ve Mukâtebat-ı Târîhî-yi İnan ez Timur tâ Şâh İsmail*. Tahran: Bungâh-ı Tercüme ve Neşr-i Kitâb, 1341 h.ş.
- Paydaş, Kazım ve Ahmet Korkmaz. "Yahya b. Abdullatif Kazvîni'nin Lübbü't-Tevârih Adlı Eserine Göre Kara-Koyunlu Devleti Tarihi." *Tarih Araştırmaları Dergisi* 40, sy. 70 (2021): 129–147.
- Rabino, H. L. "Coins of the Jalâ'ir, Kara Koyunlû, Musha'sha', and Âk Koyunlû Dynasties." *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society* 10, sy. 37/38 (1950): 94–139.
- Roemer, Hans Robert. "The Türkmen Dynasties." İçinde *The Cambridge History of Iran*. C. 6, ed. Peter Jackson, 148–188. New York: Cambridge University Press, 1986.
- Sümer, Faruk. "Karakoyunlular." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24: 434–438. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Sümer, Faruk. *Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.
- Toma Metsopski. "Toma Metsopski'nin Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi." Çev. Gürsoy Solmaz. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 11 (1999): 183–215.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.

- Wing, Patrick. *The Jalayirids: Dynastic State Formation in the Mongol Middle East*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2016.
- Yılmaz, Bülent. "Celâyirîler: Kabile-Devlet." Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, 2002.
- Yınanç, Mükrimin Halil. "Celâyir." *İslâm Ansiklopedisi*. 3: 64–65. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988.
- Yınanç, Mükrimin Halil. "Cihan-Şah." *İslâm Ansiklopedisi*. 3: 173–189. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988.